

تحلیل محتوای کمی و کیفی تأثیر چشم انداز توسعه یافته‌ی ساختار مدرسه در بازدهی تعالی بخش فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر به صورت کاربردی و موردی^۱

فرشته مرزبان^۱

حمید رضائی^۲

"

چکیده

مدرسه، مهم‌ترین نهاد اجتماعی تعالی‌بخش برای پرورش ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر در جوامع مختلف است. برنامه‌ریزی کاربردی در راستای چشم‌انداز توسعه یافته‌ی تربیتی دانش‌آموزان دختر در مدارس، از عناصر مهم نظام آموزشی است که هسته‌ی مرکزی تمام فعالیت‌های نظام تعلیم و تربیت، جهت ارتقای سطح کیفی و کمی سیستم آموزشی کشور می‌باشد. بررسی تحلیل کمی و کیفی نوع ارتباط ساختار فیزیکی و سازمانی مدرسه بر روی دانش‌آموزان دختر و بازدهی مستقیم سیستم آموزشی کشور در بروز قابلیت‌های آن‌ها، در پذیرش نقش‌های مختلف -همسر، مادر و فعال اجتماعی- در خانواده و اجتماع مستلزم بکارگیری رهیافت‌های نوین جهت رشد ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی است. مطالعه‌ی موردی مدارس به‌ویژه مدارس دولتی که دانش‌آموزان با فرهنگ‌های متفاوتی در آن تحصیل می‌کنند و از آسیب‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی ویژه‌ای برخوردار هستند به عنوان یکی از موارد کنشگر فردی، خانوادگی و اجتماعی برای حضور نسل‌های آینده، به عنوان افراد مؤثر در بنای زیرساخت‌های کلان کشور است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش نوین علمی درصدد بیان اهمیت گسترده‌ی نقش مدارس - به‌ویژه مدارس دولتی- و تأثیر چشم‌انداز توسعه یافته‌ی تربیتی ساختار مدرسه در بازدهی تعالی‌بخش فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر است. مدرسه‌ی تربیت با تعداد ۲۲۰ دانش‌آموز دختر به عنوان جامعه‌ی آماری، جهت ارزیابی مسئولین با کسب اطلاعات دقیق از روند کمی و کیفی آموزش، برای کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر در مدارس دولتی بررسی می‌شود. از نظر کمی ساختار فیزیکی مدرسه دارای کاستی‌های مشهودی است که ارتباط مستقیمی بر کیفیت مسئله‌ی یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان دارد. از نظر کیفی نیز با وجود تلاش مجدانانه مدیر، کادر مدرسه و دبیران متعهد، تفکیک دانش‌آموزان دختر در مدارس خاص و دولتی، سبب افزایش آسیب‌ها و نابه‌هنجاری‌های فردی و خانوادگی و اجتماعی و کاهش انگیزش اهداف تحصیلی شده است که باید مسئولین سیستم آموزشی کشور به آن نگاه ویژه‌ای داشته باشند.

واژگان کلیدی:

تحلیل کمی و کیفی ساختار مدرسه، چشم‌انداز توسعه یافته‌ی تربیتی در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر، مدرسه.

۱. مقدمه

^۱ دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه الزهراء (س)
^۲ دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه ایلام

دانش آموزان دختر از جمله سازندگان کشور و مهم ترین رکن جامعه محسوب می شوند که اهمیت دادن به روحيات و هیجان‌ات درونی و بیرونی آنها، با تأکید بر حیثیت کاشفیت و مطلوبیت علم، از راهبردهای کلان تبیین شده برای نیل به چشم‌انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی است. تدوین نقشه راه تربیتی جزءنگرانه کاربردی-موردی در نظام آموزش، مانند تهیه نقشه ساختمان توسط مهندس، طرحی حاوی سیاست‌ها، اهداف، راهبردها و برنامه عمل مربوط به توسعه‌ی یک نظام یا یک نهاد آموزشی در خلال یک دوره زمانی معین است که روش‌های اجرا، ارزیابی و منابع مورد نیاز برای تحقق سیاست‌ها و اهداف در آن پیش‌بینی شده است (گودرزی، ۱۳۹۲: ۱). هدف اصلی تدوین نقشه راه، ارائه راهبردهای آموزشی، دانش‌ها و مهارت‌های مفید، درگیر کردن دانش آموزان، کشف تجارب قبلی و ارائه‌ی تجارب جدید، الگوسازی، بسط درک و فهم برای شاگردان است (محسن پور، ۱۳۸۲: ۶-۷). مهمترین فایده‌ی تحلیل کمی و کیفی چشم‌انداز تربیتی، بهره‌گیری از روش‌های منظم‌تر و برقراری تعامل و تعادل و ارتباط بین وضع مطلوب آموزشی و وضع موجود در نظام آموزشی است تا نیازهای آموزشی را در حوزه‌های مختلف انتخاب کند و بدین‌گونه بهترین متدلوژی آموزش را برگزیند (دارابی، نیستانی، میرزایی فر، داود، ۱۳۹۲: ص ۱۱۱). داشتن چشم‌انداز و تعیین اهداف بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت آموزشی در نوع روند سیستم تربیتی دانش آموزان دختر بسیار مؤثر است؛ به طوری که با تدوین متقن برنامه‌های درسی کاربردی در مدارس می‌توان در درجه‌ی اول به تربیت دانش آموزان دختر از طریق آموزش معلمان در مدارس اقدامی جدی نمود. کیفیت هر نظام آموزشی، کارآمد بودن و رسیدن به اهداف آموزشی - اجتماعی توسط نظام ارزشیابی و آموزشی مشخص می‌شود، برای همین برای اصلاح آموزش و تربیت باید به مقوله‌های متعدد از جمله بازنگری آموزشی از طریق پژوهش‌های میدانی در قالب ارائه‌ی جامعه آماری به صورت رندومی در ارتباط با فرایند یادگیری دانش آموزان دختر با استناد به مدرسه‌ای در سطح متوسط در شهرستانی متوسط جهت ارزیابی بهتر عرضه شود، زیرا از این طریق می‌توان ارزیابی بهتر و دقیق‌تری نسبت به جامعه آماری مدارس در سطح کلان داشت (مهرداد، اسکویی، فاطمی و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۹۸). در عصر حاضر سیستم آموزش و پرورش نسبت به روش ارزشیابی سال‌های گذشته از فناوری و تکنولوژی بهتری برخوردار شده است؛ و ارزشیابی و یادگیری دروس با توجه به پیشرفت علم و تکنولوژی ارتقا یافته است اما به صورت متوسط بدون هیچ پیش‌داوری می‌توان گفت که در برخی مدارس، ضعف‌هایی در رشد دانش آموزان وجود دارد که باید به صورت دقیق مورد کنکاش قرار گیرد. به عبارتی دیگر در سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ پیشرفت تحصیلی نامطلوب دانش آموزان، جدایی روزافزون معلم و دانش آموز در جریان یاددهی-یادگیری و عدم پاسخگویی برنامه‌ها به نیازهای یادگیرندگان موجب شد، که توجه به تمرکززدایی در برنامه‌های درسی بیش از هر زمان دیگر، در دستور کار دست‌اندرکاران نظام آموزشی-تربیتی مدارس قرار بگیرد (احمدی، ۱۳۸۵). نداشتن چشم‌انداز کاربردی و مؤثر در نوع آموزش دانش آموزان جهت حضور مؤثرتر در اجتماع و خانواده و از طرفی عدم تحلیل و ارزیابی دقیق مدارس کنونی به‌ویژه مدارس دولتی که از سطح کمی و کیفی امکانات رفاهی، آموزشی برخوردار هستند، از جمله چالش‌های آموزشی نظام تعلیم و تربیت است که باید به صورت مطالعه‌ی کاربردی و موردی جهت ارزیابی بهتر و دقیق‌تر مورد تحلیل و بررسی قرار بگیرد. از این رو این پژوهش درصدد است تا ضمن

بیان چالش‌های مربوط به تاثیر ساختار مدرسه بر روی دانش‌آموزان دختر به ارائه راهکارهای تعالی تربیتی در فرآیندهای آموزشی و تربیتی مدرسه در برنامه‌ریزی مدرسه‌ی متعالی، در قالب نیازسنجی و اولویت‌بندی نیازها، تعیین هدف‌ها و منابع آن‌ها، انتخاب و سازماندهی محتوا، فرصت‌های یادگیری و ارزشیابی در آموزش پردازد.

امروزه بررسی نوع بازدهی عملکرد جسمی و روحی دانش‌آموزان در مدارس دولتی نسبت به مدارس استعداد‌های درخشان، شاهد، مدارس غیردولتی و... از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا دانش‌آموزان در این مدارس از سطح فرهنگی، اقتصادی، علمی متوسطی در سطح اقشار عموم مردم برخوردار هستند که باید با توجه به اینکه زیر نظر دولت تحصیل می‌کنند، مورد کنکاش قرار بگیرند تا بتوانند بازدهی خوبی برای ارتقای جمهوری اسلامی ایران داشته باشند؛ با توجه به این مهم پژوهش حاضر، یکی از مدارس دولتی را به صورت موردی و کاربردی مورد تحلیل کمی و کیفی قرار داده است. در این پژوهش، دبیرستان تربیت از لحاظ موقعیت فیزیکی، آموزشی، ساختاری و عاطفی مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهش حاضر در پی دست یافتن به پاسخ این سؤال مهم است که چگونه می‌توان با داشتن چشم‌انداز و نقشه راه مدون آموزشی و تربیتی به ارتقای کمی و کیفی مدارس به‌ویژه مدارس دولتی به عنوان مکان توسعه‌یافته دست یافت. باید توجه نمود که تاکنون پژوهشی با این رویکرد مورد بررسی قرار نگرفته است. پژوهش حاضر به صورت کتابخانه‌ای و پرسشنامه با در نظر گرفتن جامعه آماری هدف است.

۲. ابزار و روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود که با روش توصیفی - تحلیلی، به تبیین و تحلیل تمام ساختار مدرسه تربیت می‌پردازد. روش تحقیق براساس روش تحلیل محتوای کیفی و بهره‌گیری از تحلیل محتوای کمی، با استفاده از نرم افزار MAX QDA است. روش تحلیل محتوای کیفی، روشی علمی و نظام‌مند برای تفسیر متن و تحلیل داده‌های متنی در حوزه‌ی علوم انسانی است که نتایج آن دارای اعتبار بالایی می‌باشد. به عبارتی دیگر تحلیل محتوا، فنی است که مشخصات ویژه‌ی پیام را به طور روش‌مند و دقیق جهت استنباط علمی شناسایی می‌کند. دقت و عینیت تحلیل، باید مبتنی بر قواعدی معین باشد تا به پژوهشگران این امکان را بدهد تا از پژوهش‌های مختلف به نتایج یکسان دست یابند (فرانکفورد و نجمیاس، ۱۳۸۲: ۴۹۶). تحلیل محتوا دارای کارکردهایی همچون استخراج و مقایسه مؤلفه‌های مشترک دو متن، نگرش چند سطحی، تنقیح و پالایش مطالب در قالب جدید، تقلیل‌گرایی، انعطاف‌پذیری در روش، پایایی حاصل از نتایج و مدل‌سازی است. به عبارتی می‌توان گفت مزیت روش تحلیل محتوا، استناد دقیق و استفاده آسان بدون به‌کارگیری تخصص ویژه و جمع‌آوری بخش عمده‌ای از اطلاعات لازم جهت شناسایی است (کرپندورف، ۱۳۷۸: ۳۵). در این پژوهش با استفاده از پرسشنامه، مشاهده میدانی، اطلاعات کتابخانه‌ای و نرم افزار MAX QDA اطلاعات و داده‌ها مورد کنکاش قرار می‌گیرد.

۳. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در چارچوب روش تحلیل محتوای کیفی، پس از گردآوری داده‌های مربوط به اطلاعات مدرسه تربیت، این داده‌ها مطالعه و کدگذاری می‌شوند. کد برچسبی است که به یک واحد معنایی داده می‌شود. کدها ابزارهای کوچکی برای نام‌گذاری، جداسازی، ترجمه و سازمان‌دهی داده‌ها به شمار می‌روند. حاصل این مرحله، ساخت مفهوم‌هایی است که

راه را برای مرحله بعدی یعنی مقوله‌بندی هموار می‌سازد. مفهوم، بازنمایی انتزاعی یک رویداد، شیء و یا عمل/تعامل است که پژوهشگر حضور آن را در داده‌ها مهم یافته است. نکته مهم در فرایند مفهوم‌سازی، توجه به بستر و زمینه‌ای است که رویداد در آن واقع رخ داده است، زیرا بستر است که مفهوم را به ذهن تحلیلگر القا می‌کند. از این رو پژوهشگر باید پیوسته در هنگام مفهوم‌سازی، به سیاق متن توجه تام داشته باشد پس از مفهوم‌پردازی (تحلیل مفهومی)، نوبت به مقوله‌بندی می‌رسد. فرایند مفهوم‌سازی در مقوله‌بندی به شکل انتزاعی‌تر ادامه می‌یابد. مقوله، مفهومی انتزاعی‌تر است که برخی مفهوم‌های دیگر را در درون خود جای می‌دهد و استعداد توضیح آن‌ها را دارد. این مقوله‌بندی حداقل در دو سطح ادامه می‌یابد. آخرین و مهم‌ترین مرحله از تحلیل محتوای کیفی، گام تفسیر نتایج و استنباط است که براساس آن رابطه مفاهیم با یکدیگر مشخص می‌شود. در این مرحله تحلیلگر نتایج حاصل از پژوهش را با توجه به ساختار مدرسه دولتی تربیت را به صورت دقیق، پاسخ مسأله‌های تحقیق را گزارش می‌کند.

۴. ساختار چشم انداز و نقشه راه تربیتی مدارس دخترانه کشور

۴-۱. ترسیم وضع موجود مدارس دخترانه کشور

قرار گرفتن در مدرسه و مشاهده عینی واقعیات دانش آموزان دختر در محیط مدرسه از راهکارهای بسیار مفیدی است، که با توجه به تخصص معلم در شروع کار مورد بررسی قرار می‌گیرد. تدریس عالی و کاربردی معلم به عنوان مهم‌ترین و اولین قدم، برای پیشبرد اهداف آموزش و پرورش در زمینه آموزشی مدارس است. امروزه در مدارس کنونی به ویژه در مدارس دولتی، پرجمعیت بودن کلاس‌های درس، وجود دانش آموزان بیش فعال، عدم پاسخگویی علمی و درست به سؤالات و شبهات دانش آموزان با روحیات متفاوت، تعمیق اطلاعات نادرست در ذهن و زندگی دانش آموزان و مسائلی از این قبیل موجب کاهش میزان کیفی مسائل تربیتی دانش آموزان دختر در سطوح مختلف شده است.

۴-۲. مشخص نمودن اهداف آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

آموزش و پرورش به عنوان مهم‌ترین نهاد کشور اهداف مهمی برای شکوفایی استعداد دانش آموزان دختر دارد تا دانش آموزان خلاق و موفق را برای زندگی سالم در قالب نقش‌های همسری، مادری و یا فعال اجتماعی تربیت نماید. اهداف نظام تعلیم و تربیت در سطح کلان باید در سه بخش کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تعریف شود، که می‌توان با دید جزءنگرانه به برخی از آنها اشاره نمود؛ اهداف کوتاه مدت، آمادگی فردی از نظر نظری- عملی و تغییر شرایط فعلی آموزشی؛ هدف میان مدت رسیدن به جایگاه معلم نمونه در ناحیه و استان و هدف بلند مدت ایجاد روش آموزشی - تربیتی نوین متناسب با فرهنگ و استعدادهای بومی است.

۴-۲-۱. اهمیت تعیین هدف ها و منابع آن ها در آموزش مدارس دخترانه کشور

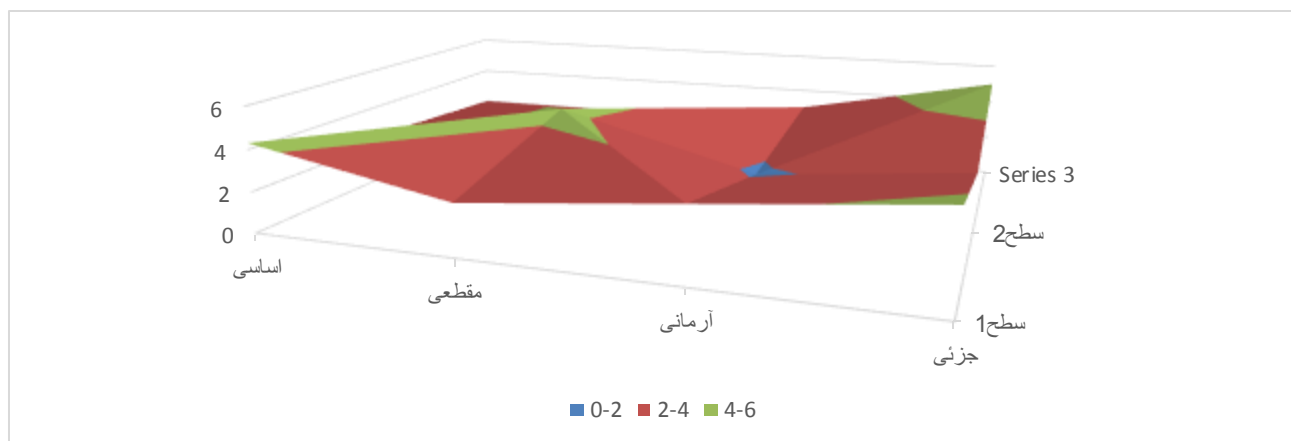
همه فعالیت‌ها و طراحی‌های فرآیند برنامه‌ریزی درسی در پرتو هدف‌ها انجام می‌گیرند. معمولاً در برنامه درسی، هدف‌ها به ظاهر چشمگیر نیستند، ولی تهیه آنها وقتگیر و تا حدودی پیچیده است، در واقع نیازها و کاستی‌ها را نشان می‌دهند و به قصد پاسخگویی به آنها هم تعیین می‌شوند؛ به عبارتی می‌توان گفت که اگر انتخاب هدف‌ها با دقت علمی و آموزشی لازم انجام نگیرد، نیازهای آموزشی تأمین نمی‌شود (گودرزی، ۱۳۹۲: ۱۱).

۴-۲-۲. اقسام اهداف برنامه‌های آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

هدف‌های برنامه درسی را از نظر زمان می‌توان به دو نوع تقسیم نمود: هدف‌های اساسی یا هدف‌های رشد عمومیت دارند و در همه مراحل یادگیری باید مورد نظر باشند و تحقق آنها توسط برنامه ریز و معلم پیگیری می‌شود. در هدف‌های مقطعی محتوای آموزشی به دوره‌ی خاص ارتباط پیدا می‌کنند. برای مثال «پرورش تفکر انتقادی» در همه‌ی سطوح یادگیری باید مورد نظر باشد. اما مفاهیم و مهارت‌هایی که محتوای خاصی را تشکیل می‌دهند، در یک پایه و یا دوره‌ی معین آموزش داده می‌شوند (ملکی، ۱۳۸۳ش: ۱۴۹).

۴-۲-۳. سطوح هدف‌های مدرسه متعالی در نظام آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

پس از تشخیص نیازهای اساسی و جهت‌دهی ارزشی، هدفها تعیین می‌شوند. هدف‌های آرمانی را فیلسوفان و نظریه پردازان ارائه می‌دهند، مانند تأسیس جامعه اسلامی - تربیت ملت عادل. مقاصد آموزشی از کلیت کمتری برخوردار و میان مدتند. مانند تأسیس مدارس فنی و حرفه‌ای. هدف‌های جزئی وظایف مختص فرآیند یاد‌دهی - یادگیری را بیان می‌کنند و سطوحی دارند. مانند مدرسه معین، درس خاص یا افراد روستا (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۱۱). دانش آموزان دختر به عنوان سرمایه‌های اصلی و مهم کشور به عنوان یادگیرندگان در نظام تعلیم و تربیت هستند که در آینده باید در اجتماع حضور یابند و موجبات رشد و تعالی کشور را فراهم نمایند لذا با توجه به این مسئله اساسی و مهم می‌توان گفت یکی از مواردی که به اقسام اهداف تربیتی ملی می‌تواند جهت برطرف نمودن نیازهای جدید جوامع کمک شایانی داشته باشد حضور کاربردی و فعال کادر مدرسه به عنوان رکن‌های اساسی جوامع در خانواده‌ها با آگاهی مستقیم نسبت به انواع نیازهای یادگیرندگان می‌باشد. تنظیم برنامه درسی متمرکز و توسعه برنامه درسی وظیفه معلمان نیست (گویا و ایزدی، ۱۳۸۲) بلکه این مراکز و دفاتر برنامه ریزی درسی دولتی هستند که کلیه مراحل طراحی و تدوین برنامه را باید در دست داشته باشند و کار مرییان و معلمان تنها اجرای برنامه‌های درسی است که تا حدود زیادی هم تاثیر دارد (سلسبیلی و دیگران، ۱۳۸۲).

نمودار شماره ۱: اقسام اهداف برنامه تربیتی مدرسه متعالی دخترانه کشور

۴-۳. ترسیم وضع مطلوب مدارس دخترانه کشور

برای رسیدن به اهداف ایده آل باید تمام شرایط در وضعیت مطلوبی باشند، که برای رسیدن به اهداف مهم تربیتی دانش آموزان دختر تعریف شوند. اهداف ایده آل به عنوان چشم اندازی از این سیستم شامل شرایط محیطی فردی است؛ که برای رسیدن به هدفی مطلوب و همه جانبه و نسبی در تمام ارکان یک مجموعه ایجاد شود تا نتیجه

مطلوب حاصل شود. مهم ترین و اولین گامی که معلم برای رسیدن به هدف مهم تربیتی این است که ابتدا وقت زیادی برای مطالعه، آشنایی با روش ها و فنون تدریس و فناوری های نوین برای بکارگیری آنها جهت انتقال اطلاعات و معلومات کتاب درسی به دانش آموزان بگذارد. دومین عامل مؤثر ایجاد فضای مطلوب یادگیری محیط آموزشی و تربیتی است که دانش آموزان دختر در آن قرار می گیرند؛ یک کلاس ایده آل حداکثر باید بیست نفر در یک سطح همگن باشد؛ ولی تعداد دانش آموزان در بعضی از کلاس ها به سی و چهل نفر هم می رسد که باعث پایین آمدن کیفیت کلاس در یادگیری می باشد؛ و کار را برای رشد استعداد های دانش آموزان ضعیف بسیار سخت می کند. سومین عامل وجود امکاناتی مثل فیلم، اسلاید و... است که روند آموزش را جذاب کند، که عامل بسیار مهم در جلب توجه دانش آموزان در مراحل درس می باشد. چهارمین عامل کتاب درسی دانش آموزان متناسب با سطح فکری، فرهنگ بومی، دینی و استعداد های آنها می باشد؛ که با وجود تغییرات سازنده در سالهای اخیر ولی هنوز دارای نقاط ضعفی هست که باید به آن توجه نمود. پنجمین مورد کار کردن روی مباحث اعتقادی، عبادی و اخلاقی دانش آموزان است، که با توجه به مسائل فرهنگی، باید برنامه های مدون و مهمی برای دانش آموزان ایجاد کرد.

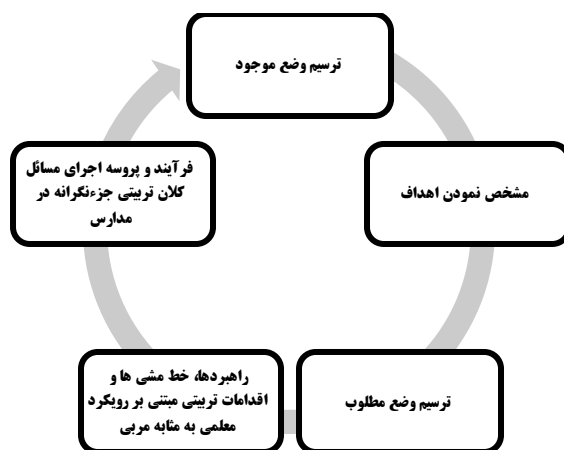
۴-۴. راهبردها، خط مشی ها و اقدامات تربیتی مدارس دخترانه کشور

تحقق ارزش ها و آرمان های متعالی در انقلاب اسلامی مستلزم تلاش همه جانبه در تمام ابعاد فرهنگی، علمی، اجتماعی و اقتصادی است. احراز عرصه تعلیم و تربیت از مهمترین زیرساخت های تعالی پیشرفت همه جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقاء سرمایه انسانی شایسته کشور در عرصه های مختلف است. به این ترتیب تحقق آرمان های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند احیای تمدن عظیم اسلامی حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان در گرو تربیت انسان های عالم است. تعلیم و تربیتی که تحقق بخش حیات طیبه، جامعه عدل جهانی و تمدن اسلامی ایرانی باشد و در پرتو چنین سرمایه انسانی متعالی است که جامعه بشری آمادگی تحقق حکومت جهانی انسان کامل را یافته و در سایه چنین حکومتی ظرفیت و استعداد های بشر به کمال خواهد رسید. تحقق این هدف نیازمند ترسیم نقشه راهی است که در آن نحوه پیمودن مسیر، منابع و امکانات لازم، تقسیم کار در سطح ملی و الزامات در این مسیر به صورت شفاف مشخص شده باشد. در تهیه سند ملی تحول بنیادین آموزش و پرورش کوشش شده است تا با الهام گیری از اسناد بالادستی و بهره گیری از ارزش های بنیادین آنها توجه به اهداف راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران، چشم انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تبیین شود. تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر آرمان های بلند نظام اسلامی باید معطوف به چشم اندازی باشد که در افق روشن ۱۴۰۴، ترسیم گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی، الهام بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین المللی است. هرچند در سه دهه گذشته تلاش های وافر و قابل تقدیری از سوی مسئولان و دست اندرکاران نظام تعلیم و تربیت برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی کشور به عمل آمد که خوشبختانه نتایج مثبت و مفیدی نیز برجای گذاشته است؛ ولی هنوز آموزش و

پرورش با چالش های جدی روبه رو است و برون داد آن در طراز جمهوری اسلامی ایران و پاسخگویی تحولات محیط و نیازهای جامعه نمی باشد. از این رو، تأکیدات حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی مبنی بر ضرورت تحول بنیادی در آموزش و پرورش با تکیه بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی-ایرانی و تدوین الگویی اسلامی-ایرانی برای تحول و پرهیز از الگوهای وارداتی، کهنه، تقلیدی محض، چراغ راه برون رفت از چالش های نظام آموزشی کشور می باشد. خوشبختانه با درک ضرورت و اهمیت این امر و در پاسخ به ندای هوشمندانه رهبری معظم انقلاب اسلامی (مدظله العالی)، طرح تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به مثابه سند تحول راهبردی نظام آموزش و پرورش در افق چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت و سرانجام پس از شکل گیری حلقه های کارشناسی-پژوهشی با مشارکت صاحب نظران حوزوی و دانشگاهی و مدیران و کارشناسان مجرب آموزش و پرورش و سایر دستگاه های ذیربط، ضمن پایبندی به دیدگاه های حضرت امام خمینی (ره) و نظرات مقام معظم رهبری درباره تحول بنیادین نظام آموزشی و همسو اسناد فرادستی، از جمله سند چشم انداز بیست ساله کشور، سند مذکور تدوین و به تصویب این شورا رسید.

۴-۵. فرآیند اجرای مسائل تربیتی جزءنگرانه در مدارس دخترانه کشور

برنامه ریزی آموزشی- تربیتی در نظام آموزش طرحی حاوی سیاست ها، اهداف، راهبردها و برنامه عمل مربوط به توسعه یک نظام یا یک نهاد آموزشی در خلال یک دوره زمانی معین است که روش های اجرا، ارزیابی و منابع مورد نیاز برای تحقق سیاست ها و اهداف در آن پیش بینی شده است. هدف اصلی برنامه ریزی آموزشی- تربیتی ارائه راهبردهای آموزشی، دانشها و مهارتهای مفید، به کارگیری مؤثر دانش آموزان، کشف تجارب قبلی و ارایه تجارب جدید، الگوسازی، بسط درک و فهم برای شاگردان است. مهمترین نفع برنامه ریزی تربیتی بهره گیری از روشهای منظم تر، معقول تر و منطقی تر و برقراری تعامل و تعادل و ارتباط بین وضع مطلوب آموزشی و وضع موجود در نظام آموزشی و در نظر گرفتن نیازهای آموزشی در حوزه های مختلف با کاربست بهترین متدولوژی آموزش است. به عبارتی می توان گفت که برنامه ریزی آموزشی- تربیتی فرآیند آگاهانه تصمیم گیری در مورد اهداف مشخص است؛ که چند بُعدی و شامل تعیین محتوای آموزشی برای آماده کردن معلم جهت اجرا، سازماندهی محتوا، انتخاب و توالی فعالیتهای یادگیری، گروه بندی، تعیین تکالیف، مشخص کردن رویه ارزشیابی، تدوین راهبردهای مدیریت کلاس، پیش بینی راهها و مسیرهای رسیدن به آن می باشد؛ با این هدف که عرصه آموزش به گونه مؤثرتری پاسخ گوی نیازها و آرمان های دانش آموزان، دانشجویان و جامعه باشد؛ لذا بسیاری برنامه ریزی آموزشی- تربیتی را جزء مهمترین وظایف مدیران می دانند که مانند پلی وضعیت حال را به وضعیت آینده مرتبط می سازد.

نمودار شماره ۲: ساختار چشم انداز و نقشه راه تربیتی در مدارس دخترانه کشور

۵. مراحل تجزیه و تحلیل برنامه‌ریزی آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

تجزیه و تحلیل مسائل تربیتی برای برنامه‌ریزی در دو قالب کارآموزی و آموزشی انجام می‌شود؛ که در ۴ مرحله تعریف مشکل، شناسایی منبع مشکل، تعیین راه‌های ممکن و گزارش نتایج صورت می‌گیرد (فردانش، ۱۳۷۴ش: ۲۹-۳۰)

۵-۱. مرحله اول: تعریف مسئله تربیتی در زمینه کارآموزی و آموزش مرئیان زن

تشریح مشکل برحسب اینکه مشکل کارآموزی یا آموزشی باشد، تفاوت دارد. در صورتی که مشکل مربوط به کارآموزی باشد، رفتار فعلی یا عملکرد موجود را تعریف و آن را با عملکرد مورد انتظار مقایسه می‌کنیم. اطلاعات حاصل از این تجزیه و تحلیل برای به دست آوردن نتایج مورد انتظار یادگیری و هدفهای عملکردی و مقیاسهای مربوط به آن به کار می‌رود (همان، صص ۳۲-۳۴) و اگر مشکل مربوط به آموزش باشد، میزان دانشی (اطلاعات و درک) را که شاگردان مورد نظر باید داشته باشند با آنچه که هم اکنون دارند مقایسه می‌کنیم. اطلاعات حاصل از این تجزیه و تحلیل برای به دست آوردن نتایج مورد نظر یادگیری و هدفها و مقیاسهای مربوط به کار می‌رود (همان، ۳۲-۳۴).

۵-۲. مرحله دوم: شناسایی منبع مسئله تربیتی دانش آموزان دختر

پس از جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی ماهیت عمومی مشکل، باید به تجزیه و تحلیل اطلاعات پردازیم تا ببینیم که آیا علت ایجاد مشکل در فراگیران، یا در محیط سازمانی آنها است. این تجزیه و تحلیل از آنجا ضرورت دارد که تعیین می‌کند که آیا آموزش راه حل مشکل است یا نه (همان، ص ۳۵).

۵-۲-۱. روشهای جمع‌آوری اطلاعات جهت شناسایی مسئله تربیتی دانش آموزان دختر

داده‌های اطلاعاتی، حقایق، آرا یا اطلاعاتی هستند که می‌توان پاسخ به پرسشها را از آنها استخراج کرد. اطلاعات جمع‌آوری شده و مدارکی مانند دستورکارها، راهنماهای کارآموزی یا شرح کارها را در صورت در دسترس بودن به منزله اطلاعات زمینه‌ای قرار می‌دهیم. روشهای جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه عبارتند از:

الف) روش مشاهده

با توجه به اهمیت نوع تعاملات، از روش مشاهده استفاده می‌کنیم.

ب) روش گروه کانونی

اگر جمعیت‌های مختلف تحت تأثیر قرار می‌گیرند و یا همکاری گروهی اهمیت دارد، روش گروه کانونی را به کار می‌بریم.

ج) روش مصاحبه حضوری

اگر دیدن رفتارهای غیر کلامی یا طرح پرسشهای اکتشافی اهمیت دارد، روش مصاحبه حضوری را به کار می‌بریم.

د) پیمایش کتبی یا تلفن

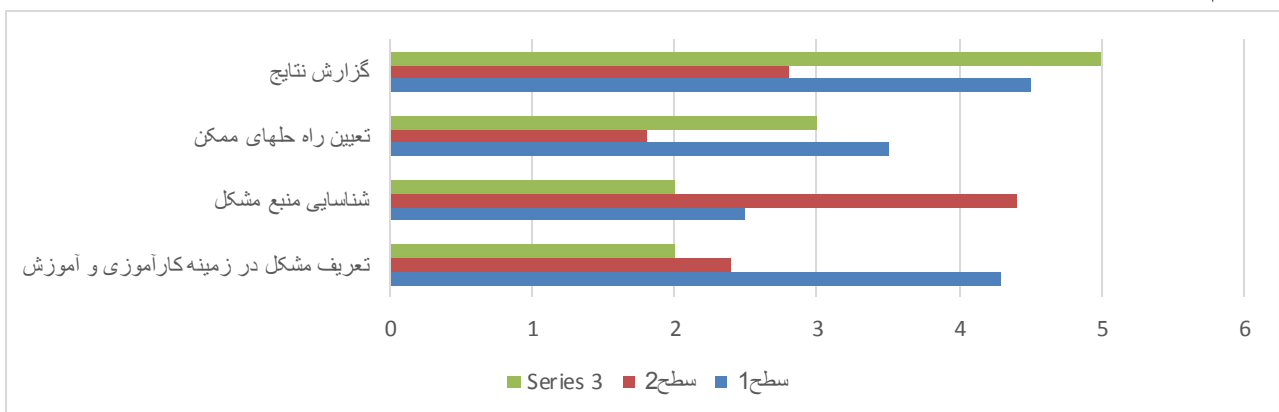
اگر جمع آوری اطلاعات از تعداد زیادی از کارکنان یا فراگیران مطرح است یا کارکنان و فراگیران مورد نظر در مکانهای متعدد مشغول کارند، از تلفن یا پیمایش کتبی استفاده می‌کنیم (همان، ص ۳۵).

۳-۵. مرحله سوم: تعیین راه‌های ممکن

هدف از جمع آوری اطلاعات کسب اطلاع در مورد ماهیت اساسی مشکل، تعیین نقصان عملکرد یا نقصان دانش به منزله علت مشکل، تعیین این نکته که آیا آموزش راه حل مناسب است و شناسایی سایر راه‌های ضروری می‌باشد (همان، ص ۴۵). در صورتی که چندین راه حل مناسب باشد، اثربخشی احتمالی، مخارج احتمالی، مشکلات احتمالی تهیه هر یک از راه‌ها، مشکلات احتمالی اجرای هر یک از راه‌ها و سایر عواملی که احتمالاً بر نتایج حاصل از راه حل پیشنهادی تأثیر دارد را بررسی می‌کنیم (همان، ص ۵۰).

۴-۵. مرحله چهارم: گزارش نتایج

نتایج تجزیه و تحلیل نیازها باید چندین بار گزارش شود. هدف از تهیه گزارش در این مرحله تعیین امکان به اجرا در آمدن پروژه و ادامه تجزیه و تحلیل در سطحی مشروح تر است. یک گزارش کتبی، تمام اطلاعات جمع آوری شده را سازماندهی می‌کند. گزارش برحسب پیچیدگی مسائل مورد تجزیه و تحلیل می‌تواند به دو صورت رسمی و غیر رسمی نوشته شود. یک گزارش شامل بخشهایی شامل عنوان روی جلد، صفحه عنوان (عنوان گزارش، نام و عنوان نویسنده، تاریخ)، فهرست مطالب، فهرست شکلها، چکیده، مقدمه، روش شناسی، نتایج، خلاصه، کتاب شناسی و ضمائم می‌باشد (همان، صص ۴۷-۴۹).

نمودار شماره ۳: مراحل تجزیه و تحلیل چالشها و ارائه راهکارها برای برنامه‌ریزی آموزشی

۶. بررسی نوع عملکرد جسمی و روحی دانش آموزان دختر در موقعیت های متفاوت آموزشی بر اساس حضور فیزیکی در مدرسه تربیت

در این قسمت به تبیین نوع فعالیت معلم - به عنوان رکن مهم نظام تعلیم و تربیت - جهت حضور در مدرسه با توجه ساختار کمی و کیفی سیستم آموزشی پرداخته می شود. امروز روز سه شنبه ۶ بهمن ۱۴۰۲ بود، ساعت ۷ و ۱۵ دقیقه به مدرسه رسیدم. دانش آموزان یکی یکی وارد مدرسه می شدند. من نزد مدیر و معاون رفتم. زنگ صبحگاه زده شد. بچه ها همه به سمت حیاط مدرسه برای مراسم صبحگاهی رفتند؛ تا خود را برای آن آماده کنند. همه در صف های منظم ایستادند. ابتدا معاون آموزشی خانم سلامی به آنها سلام و صبح بخیر گفتند، سپس تذکراتی را دادند. بعد یکی از دانش آموزان با لحنی بسیار زیبا شروع به تلاوت آیاتی از قرآن کریم نمودند. بعد از آن مقاله ای توسط یکی از بچه ها خوانده شد، بعد با خواندن دعای فرج بچه ها در صف هایی منظم به سمت کلاس ها رفتند. امروز به خاطر هوای سرد مراسم صبحگاه زیاد طولانی نشد. بعد من به اتاق دبیران رفتم، سپس وارد کلاس پایه هفتم شدم، ابتدای ورود، همه دانش آموزان از جا بلند شدند و با گفتن سلام و صبح بخیر، از من استقبال نمودند. بعد از سلام و احوالپرسی و ارتباط عاطفی و حضور و غیاب شروع به تدریس نمودم. بحث امروز درباره ی معاد بود. ابتدا به مباحث گذشته مروری کردم بعد شروع کردم و از احوالات بهشتیان و جهنمیان با نوشتن مطالب بر روی تابلو بحث را آغاز نمودم. توضیحات من دانش آموزان را خیره و مبهوت کرده بود. بعد با گفتن خصوصیات معاد، دانش آموزان هر کدام به نوعی سؤال می پرسیدند: یعنی خانم ما هم می توانیم بهشتی بشیم؟ خانم چرا جهنم وجود داره؟ خانم چکار کنیم گناه نکنیم؟ و... من سعی کردم به تک تک سؤالات با حوصله پاسخ بدهم. و گاهی هم دانش آموزان از من نظر خواهی می کردند و من به آنها پاسخ می دادم. چقدر شیرین است اینکه تو بخواهی از دین زیبای اسلام و معارف قشنگ آن برای بچه ها بگویی. در همین هنگام زنگ زده شد و من با خداحافظی از بچه ها از کلاس خارج شدیم. بعد به سمت آبدارخانه رفتم تا بعد از صرف صبحانه دوباره به کلاس بروم.

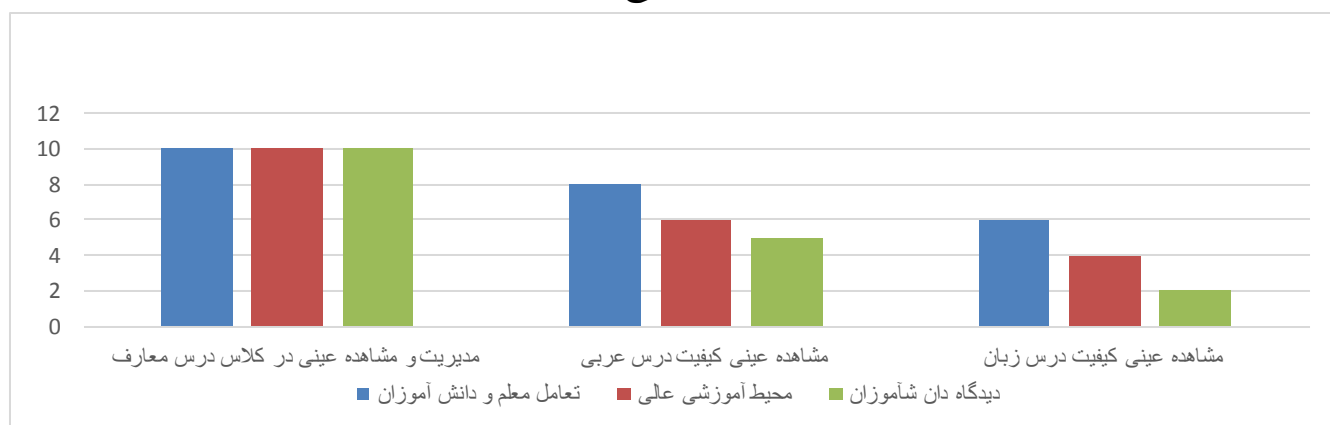
در زنگ دوم به همراه یکی از دبیران سر کلاس رفتم تا نحوه تعامل روحی و جسمی دانش آموزان را به عنوان مشاهده کیفی با توجه به ساختار مدرسه مورد ارزیابی قرار دهم. ایشان دبیری بسیار با نشاط بود. بعد از ورود ما به کلاس، بچه ها از جا بلند شدند و بعد از عرض سلام و وقت به خیر به معلمشان، شروع به خواندن شعر عربی از درس اول کتابشان به صورت دسته جمعی کردند. من هم که همراه آنها ایستاده بودم. بسیار از خواندنشان لذت بردم. بعد از اتمام تواسیح معلم من را معرفی کردند و خوش آمدگویی گفتند بعد من رفتم و در انتهای کلاس نشستم تا مشاهدات خود را به دقت ثبت کنم. معلم عربی که شخصیتی با نشاط در بین معلمان داشت، سر کلاس از جدیت خوبی برخوردار بود. ایشان ابتدا شروع به حضور و غیاب نمودند بعد شروع به تدریس کردند و جلوی تابلو ایستادند و با تسلط زیاد به مطالب درسی شروع به نوشتن کردند. فقط بعضی اوقات نیم نگاهی به کتاب می انداختند که این نشان می داد که معلم باید بر مطالب درسی تسلط داشته باشد تا دانش آموزان نیز حواسشان به این طرف و آن طرف پرت نباشد. بعد از اتمام درس از بچه ها خواستند که کتاب را باز کنند و با گفتن سؤالات درس دوباره نکات مهم درس توسط دانش آموزان خوانده می شد. بعد از آن برای رفع خستگی بچه ها از من سؤال علمی کردند اینکه معنای این آیات

یعنی چه؟ من هم باطمینان به ایشان پاسخ دادم. بچه ها که از این مباحث لذت می بردند. خیلی جدی به بحث های ما توجه می کردند. تا اینکه زنگ زده شد و ما به اتاق دبیران رفتیم تا بعد از استراحت کوتاهی دوباره به سر کلاس برویم.

زنگ سوم من با دبیر زبان به عنوان دبیر توانمند سر کلاس رفتم. راستش خیلی برایم جالب بود، که نحوه تدریس دبیری که تحصیلات دکتری داشت را از نزدیک بینم. دبیر ادبیات شخصیتی جدی، بسیار علمی و در عین حال مهربان داشتند. بعد از ورود به کلاس و سلام و احوالپرسی ایشان حضور و غیاب کردند و بعد شروع به تدریس نمودند. بچه ها خیلی جدی به تدریس ایشان توجه می نمودند. و حتی سؤالاتی از کتاب راهنما از ایشان می پرسیدند و ایشان با حوصله به آنها پاسخ می داد. تا اینکه صدای زنگ آخر درآمد و من بعد از گفتن خسته نباشید به خانم دکتر و استفاده کردن از روش تدریس ایشان، به اتاق مدیر و بعد معاون و بعد اتاق دبیران رفتم و خداحافظی نمودم. در بین راه که می رفتم از اینکه به عنوان معلم این مرز و بوم قدم بر می داشتم به خود مباهات می کردم و خیلی خوشحال بودم که می توانم بر روی بسیاری از افکار تأثیر مثبت بگذارم. امروز کار من تمام شد ولی عشق به آموختن و پایداری در ستون های خانه ی ملت که تک تک این دانش آموزان بودند، در وجود من شعله ور شده بود؛ تا بتوانم به عنوان بهترین معلم، بهترین دانش آموزان را تقدیم ایران عزیز و همیشه آبادم بدهم، تا آنها نیز بتوانند آن را آبادتر، پر رونق تر و سرفراز تر در سراسر جهان بکنند.

۶-۱ یافته ها

حضور فیزیکی و ارتباط و تعامل دانش آموزان و دبیران به عنوان رکن مهم تعلیم و تعلم در مدرسه بسیار خوب ارزیابی شد. دبیران از سطح علمی، اخلاقی و اجتماعی خوبی جهت ارتقای کیفی آموزش و تربیت دانش آموزان برخوردار بودند و دانش آموزان از حضور دبیران در کلاس درس لذت می بردند و احساس خستگی نمی کردند. جهت تبیین دقیق تر، اطلاعات در نمودار آماری شماره ۱ به وضوح نمایش داده شده است.

نمودار شماره ۴: بررسی نوع عملکرد جسمی و روحی دانش آموزان در موقعیت های متفاوت آموزشی براساس حضور فیزیکی در مدرسه تربیت

۷. فرصت های یادگیری در مسائل آموزشی- تربیتی دانش آموزان دختر

امروزه فرآیند یاددهی- یادگیری و انگیزش پیشرفت تحصیلی و تربیتی از اساسی ترین موضوعات تعلیم و تربیت است، که توجه متخصصان علوم تربیتی را به خود جلب کرده است. تکنولوژی آموزشی شاخه ای از علوم تربیتی است که هدف نهایی آن تعمیق، تسهیل، تسریع یادگیری و افزایش انگیزش پیشرفت تحصیلی است (برزگر، علی آبادی، فیلی، ۱۳۹۳ش: ۹۷). ماهیت فعالیت های یادگیری شامل فعالیت های معلم محور با بهره گیری از دانش شخصی، تجربیات یادگیری به جای فعالیت های یادگیری، توجه به مفهوم برنامه درسی تجربه شده، ارتباط محتوا و فعالیت های یادگیری (متقابل، مکمل و گاه مجزا) می باشد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۲۰۳-۲۰۵).

۱-۷. اصول حاکم بر انتخاب تجارب و فعالیتهای یادگیری بر اساس نظام آموزشی- تربیتی

اصول یادگیری یکی از عوامل بسیار مؤثر در یادگیری است؛ امکانات و منابعی که مدرسه، معلم و دانش آموزان در اختیار دارند، از عوامل مؤثر در انتخاب الگوهای تدریس هستند (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۲۰۳-۲۰۵)؛ اما به صورت کلی اصول حاکم بر انتخاب تجارب و فعالیتهای یادگیری عبارتند از: تجارب یادگیری به گونه ای انتخاب شود که دانش آموز فرصت لازم را برای تمرین رفتارهای متناسب با هدفهای مورد نظر داشته باشد. تجارب یادگیری طوری انتخاب شود که دانش آموز از انجام آنها احساس رضایت کند. تجارب یادگیری باید با آمادگی دانش آموزان هماهنگ باشد. امکان بهره گیری از تجارب گوناگون فراهم شود. تجارب یادگیری باید طوری انتخاب شوند که منجر به هدفهای تربیتی نامطلوب نشوند؛ زیرا یک تجربه یادگیری نتایج متعدد به بار می آورد. تجربیات یادگیری باید به گونه ای باشند که ایده ها، مهارتها، شیوه های درک کردن و تفکر را که برای دانش آموزان و جامعه ارزش تربیتی دارند، پرورش دهد. تجربیات انتخاب شده باید به دانش آموزان اجازه دهد که با جنبه های دیگر برنامه درسی نیز ارتباط حاصل کنند. تجربیات باید زمینه و امکان تحقیق برای فراگیر را فراهم سازد و برای انجام آن انگیزه و عواطف لازم را به وجود آورد (همان، صص ۱۵۴-۱۵۶).

۲-۷. ویژگی های فعالیت های آموزشی- تربیتی مدارس دخترانه کشور

ویژگی های فعالیت های آموزشی- تربیتی مدرسه شامل مطابقت با اسناد و اهداف آموزشی، توالی منطقی و روانشناختی اندیشیده شده، تأکید بر مفهوم و فرآیند به جای انتقال صرف دانش، تأکید بر انگیزه، کنجکاوی، فعالیت محوری، نگرشهای مثبت، یادگیری مستمر فعالیت های عملی مناسب با ابزار و امکانات ساده و در جهت پرورش مهارتها، توجه به زمان، مکان و امکانات موجود، توجه به پیشرفت دانش بشری، هماهنگی با سلامت روحی و جسمی دانش آموزان و تقویت فعالیت های فوق برنامه از سوی ایشان، توجه به تمام گروه های سنی، قومیتی، جنسیتی و ... می باشد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۲۰۵-۲۰۷).

۳-۷. طرح ریزی قبل از آموزش معلم و برنامه درسی

طرح ریزی قبل از آموزش معلم و برنامه درسی چند حالت دارد: برنامه ریزان درسی اصول و روش های تدریس برنامه درسی را به طور کامل تعیین کنند و در مجموعه برنامه درسی ارایه دهند. در این حالت معلمان نمی توانند طرح ریزی آموزشی کنند و آنچه به آنان گفته شده است همان را به اجرا در می آورند و طرح برنامه درسی به توانایی طراحی آموزش معلم متکی نیست. برنامه ریزان درسی در مورد طرح اجرایی یا آموزش کمتر تصمیم گیری بکنند و میدان عمل را بیشتر سازند. معلمان برنامه ریز درسی نیز هستند، یعنی اینگونه نیست که عده ای به عنوان برنامه ریزان درسی

در خصوص محتوا، تجربیات یادگیری و روشهای تدریس تصمیم گیری کنند و بعد معلم آنها را اجرا کند. بلکه معلمان در طرح قبل از آموزش همه ی مراحل برنامه ریزی درسی را انجام می دهند. ۴ طرح برنامه درسی با طرح ریزی قبل از آموزش معلم اصلاً پیوندی ندارد، یعنی معلم چیزی را طراحی و اجرا کند که اصلاً با آنچه در طراحی برنامه درسی تعیین شده است هماهنگی لازم وجود نداشته باشد (همان، ص ۱۵۸).

۷-۴. ارزشیابی در آموزش دانش آموزان دختر براساس بازنگری چالش ها و راهکارهای موجود در نظام آموزشی - تربیتی مدرسه

ارزشیابی فرآیندی است که به تشخیص، تجدیدنظر در برنامه درسی، جمع آوری اطلاعات برای تصمیم گیری، مقایسه کردن، سنجش، داوری درباره شایستگی و ارزش چیزی، پیش بینی نیازهای آموزشی و بررسی میزان حصول به هدفها انجام می شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۲۷۶). ارزشیابی قبل از تدوین (نیازسنجی)، ضمن طراحی و اجرای برنامه و پس از اجرا صورت می گیرد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۲۷۵) که در مورد داوری در زمینه ی تناسب تصمیمات برنامه درسی در همه مراحل برنامه درسی با توجه به هدف موردنظر به کار می رود (ملکی، ۱۳۸۳ش: ۸۲). در ارزشیابی هر چقدر مقیاس ما با کار واقعی شباهت بیشتری داشته باشد، سنجش ما اعتبار بیشتری دارد (فردانش، ۱۳۷۴ش: ۸۵)؛ برای همین است که مشروعیت و صحت برنامه ها به ارزشیابی دقیق و مستمر نیاز دارد.

۸. نیازسنجی و اولویت بندی نیازهای آموزشی - تربیتی دانش آموزان دختر براساس ساختار فیزیکی و سازمانی مدرسه

کمیته برنامه ریزی پس از کسب اطلاعات از منابع تعیین هدفها به تحلیل آنها می پردازد و با شناخت نواقص و کاستیها فهرستی از نیازها مطابق اولویت بندی در آموزش تعیین می نماید (ملکی، ۱۳۸۳ش: ۱۴۱) کمیته متشکل از کادر مدرسه، انجمن اولیا و مربیان و دانش آموزان و بررسی میزان نظرات افراد در هر سطح است. نیاز به معنی خواست یا ترجیحات افراد و یا آنچه برای افراد با اهمیت و مهم تلقی می شود. نیازهای برنامه درسی عبارت است از ضرورت های برگرفته از فاصله موجود تا وضع مطلوب که با توجه به نیازها، علائق فراگیرنده و مسائل اجتماعی موجود بررسی می شوند (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۹). نیازسنجی عبارت است از فرآیند مطالعه و شناخت ماهیت فرد، جامعه و رشته علمی به قصد تشخیص ضرورت های تربیتی که به رفع معایب و افزایش عملکرد، تشخیص کاستی و خلأها در یادگیری، تعیین ضرورت های آموزشی و پرورش براساس آنها (ملکی، ۱۳۸۳ش: ۱۲۰)، تعیین و تصریح هدفها (بایدها)، مشخص کردن و سنجش وضعیت موجود، اندازه گیری دقیق میزان فاصله بین وضعیت موجود و اهداف و اولویت بندی آنها می باشد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۱۳۹-۱۴۱). فرآیند تبدیل اطلاعات به نیاز و هدف شامل: گرد آوری اطلاعات، پالایش اطلاعات، طبقه بندی اطلاعات، تبدیل اطلاعات به نیاز، اولویت بندی نیازها، تبدیل نیاز به هدف می باشد (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۱۰).

۸-۱. دیدگاه های نیازسنجی تربیتی آموزشی - تربیتی دانش آموزان دختر براساس ساختار فیزیکی و سازمانی مدرسه

دیدگاه های نیازسنجی به دو دیدگاه تقسیم می شوند؛ که عبارتند از: در دیدگاه تحقق نیازهای مهم، مشخص کردن جهت و مقصد برنامه درسی با توجه به محدودیت های زمانی و مکانی و ... و اولویت بندی ها آنها مدنظر قرار

می‌گیرد؛ که ما قائل به این دیدگاه می‌باشیم. در دیدگاه عدم تحقق نیاز ضرورتی برای نیازسنجی وجود ندارد و هدف پرورش انسانهای متعالی و رشد یافته در تمام ابعاد انسانی است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۱۳۹-۱۴۱).

۲-۸. کارکردهای نیازسنجی در برنامه‌ریزی آموزشی - تربیتی دانش آموزان دختر براساس ساختار فیزیکی و سازمانی مدرسه

فراهم سازی اطلاعات مورد نیاز برای برنامه‌ریزی درسی، ارزیابی در سنجش (میزان انطباق برنامه درسی با نیازهای دارای اولویت)، پاسخگو و مسئول نمودن مؤسسات و نظامهای برنامه‌ریزی درسی، شناسایی نیازهای در حال تغییر و انطباق برنامه درسی با آنها، مسأله‌یابی و شناسایی مشکلات موجود در فرآیند اجرای برنامه درسی و تحقق برنامه‌ریزی درسی مشارکتی: جلب ایده‌ها و نظرات گروههای مختلف اجتماعی از جمله کارکردها می‌باشند (والدین، متخصصان، معلمان، دانش آموزان و ...) (همان، ص ۱۴۲-۱۴۵).

۳-۸. منابع مورد مطالعه در نیازسنجی تربیتی مدرسه تعالی براساس ساختار فیزیکی و سازمانی مدرسه متعالی دخترانه

منابع مورد مطالعه در نیازسنجی به بررسی وضع مطلوب و وضع موجود تقسیم می‌شود. هدف‌های سطوح بالاتر، دیدگاههای مدیران و سیاستگذاران، تجارب سایر کشورها، صاحب نظران حوزه برنامه‌ریزی درسی، ماهیت یادگیرنده در ارتباط با وضعیت مطلوب می‌باشند. وقتی وضع مطلوب مشخص شد وضع موجود بررسی می‌شود. در این بررسی باید شاخص‌ها را از وضع مطلوب گرفت، تا دانش آموزان دختر را به هدف‌های یادگیرنده مطلوب برسانیم (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۱۰).

۴-۸. اهداف نیازسنجی آموزشی - تربیتی نظام مدرسه متعالی دخترانه

اهداف نیازسنجی شامل نیازسنجی برای تدوین برنامه درسی جدید و برنامه درسی موجود می‌باشد که عبارتند از:

الف. نیازسنجی آموزشی - تربیتی دانش آموزان دختر برای تدوین برنامه درسی جدید

انگیزه اصلی نیازسنجی برای تدوین برنامه درسی جدید مشخص کردن جهت‌گیری‌های کلی برنامه درسی، تعیین هدف و سیاستگذاری می‌باشد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۱۴۷)؛ که داده‌های آن مبتنی بر نظرات و نگرش‌ها به خصوص نظر متخصصان و صاحب نظران می‌باشد (همان، ص ۱۴۸) به گونه‌ای که مجریان آن متخصصان موضوعات علمی، متخصصان برنامه درسی، جامعه شناسان، مقامات رسمی آموزش و پرورش، سیاستگذاران و ... می‌باشند (همان، ص ۱۴۹). تدوین برنامه درسی جدید طبق تکنیک‌های توافق محور و مسأله محور صورت می‌گیرد و به نظرسنجی، انطباق نیازها با آرمانهای آموزش و پرورش، منابع و محدودیتها، شدت، فراوانی و قدمت نیازها می‌باشد که نحوه استفاده از نتایج آن به صورت تهیه اهداف و چارچوب برنامه درسی برای نظامهای برنامه‌ریزی درسی غیرمتمرکز (صرفاً تعیین اهداف و چارچوب برنامه درسی) و مشخص کردن اهداف و تهیه برنامه درسی تفصیلی برای برنامه‌ریزی درسی متمرکز می‌باشد (همان، ص ۱۵۰).

ب. نیازسنجی آموزشی - تربیتی دانش آموزان دختر برای برنامه درسی موجود

هدف اصلی نیازسنجی برای برنامه درسی موجود کسب اطلاعات و ارزشیابی در مورد هدفهای عقیم و تحقق می‌باشد (همان، ص ۱۴۷)؛ که داده‌های آن عینی و شاخص‌های فاصله وضع موجود و مطلوب مانند عملکرد دانش آموزان

می باشد (همان، ص ۱۴۸) و مجریان آن ارزشیابان برنامه درسی، معلمان و کارکنان می باشند. برنامه درسی موجود طبق تکنیک های هدف محور و فراوانی افرادی که به هدف دست نیافته اند انجام می شود و نحوه استفاده از نتایج آن طبق سنجش نیازها و فاصله ها، تغییر برنامه و عادی سازی آنها می باشد (همان، ص ۱۵۰). امروزه با در نظر گرفتن برنامه های درسی فعلی، اجرا، طراحی و تصمیم گیری برای به کار بستن برنامه های درسی جدید و کارآمد و مورد نیاز دانش آموزان از طریق کادر مدرسه و انتقال دادن به سیستم آموزشی یکی از موارد مهم در نظام تعلیم و تربیت است که برای داشتن بازخورد مناسب و کاربردی باید در جوامع کنونی و کشور ما بیشتر مورد توجه قرار بگیرد.

۹. بررسی موقعیت فیزیکی مدرسه دخترانه تربیت و تأثیر مستقیم آن در نوع بازدهی کمی و کیفی دانش آموزان دختر

در این قسمت با همکاری کارکنان مدرسه و خدمتگزار به بررسی موقعیت فیزیکی مدرسه پرداخته شد. در این بررسی سعی نمودم تمام اجزاء و جزئیات فیزیکی ساختمان مدرسه اعم از ساختمان اداری، اتاق مدیر، اتاق دبیران، کلاس های درس، کتابخانه، آزمایشگاه، اتاق وسایل ورزشی، نمازخانه، بوفه، حیاط و... را به دقت ثبت و مورد بررسی قرار دهم و تمام نکات موجود در آنها را برای داشتن پژوهشی علمی و دقیق بیان کنم. ساختمان آموزشگاه در یک خیابان بزرگ که جلوی آن زمین خالی وسیعی است، کنار چندین مدرسه قرار دارد. در قسمت شمالی و در مجاورت یک بلوار طولی قرار دارد. در آن طرف بلوار پارک کوچک قرار دارد، و در سمت شرقی و جنوبی آموزشگاه سالن ورزشی امام خمینی (ره) قرار دارند. با توجه به موقعیت آموزشگاه، مشکل خاصی از نظر تولید صدای زیاد یا آلودگی بهداشتی برای دانش آموزان وجود ندارد و موقعیت مکان آموزشگاه - که در نزدیکی کلاتتری نیروی انتظامی واقع شده است - مناسب و با امنیت است.

۹-۱ وضعیت کلی ساختمان مدرسه تربیت

۹-۱-۱ نمای ظاهری ساختمان

مساحت بنای آموزشی مدرسه تربیت ۴۹۶ متر مربع است که مساحت حیاط آن ۳۰۶ متر مربع است و بقیه جزء متر از ساختمان است. درب ورودی در قسمت شرقی ساختمان و رو به خیابان وسیعی واقع شده است و دارای دو درب است که درب کوچک به ابعاد $۲ \times ۱ \text{ m}$ برای رفت و آمد دبیران و دانش آموزان در نظر گرفته شده است و درب بزرگ به ابعاد $۲ \times ۲ \text{ m}$ جهت ورود و خروج اتومبیل ها می باشد. بالای درب ورودی بزرگ نام دبیرستان تربیت با خط سفید بر روی یک تابلوی آبی رنگ نوشته شده است. این مدرسه دارای دو شیفت کاری است؛ که دانش آموزان در تایم صبح تا ساعت ۱۲ و در تایم بعد از ظهری تا ساعت ۱۷:۱۰ در مدرسه حضور دارند.

۹-۱-۲ حیاط آموزشگاه

وضعیت ظاهری حیاط آموزشگاه به این شرح می باشد: در وسط حیاط خط کشی هایی برای ورزش بسکتبال، والیبال و اجرای ورزش صبحگاهی وجود دارد. مراسم صبحگاهی در همان جلوی قسمت اداری آموزشگاه برگزار می شود. برای مراسم سکویی در نظر گرفته نشده است. دانش آموزان صبحگاه هنگام ورود به مدرسه در ساعت ۷:۱۵ تا ۷:۳۰ در صفوفی منظم خود را برای برنامه صبحگاهی مدرسه آماده می کنند. در جلوی ساختمان جایگاه مخصوصی برای اجرای مراسم صبحگاهی قرار ندارد. مدرسه تربیت به دلیل قدمتی که از سال ۱۳۶۹ هجری شمسی تاکنون دارد، چند

سال یک بار رنگ آمیزی و نقاشی، طراحی می شود؛ که امسال در تابستان ۱۴۰۲ دیوارهای داخل حیاط که آجرهایی به رنگ قهوه ای پررنگ دارد، از قسمت پایین دیوار نیمی از آن با رنگ آبی نقاشی شده است که نوشته های پندآموز و آموزشی بر روی آن نوشته شده است. نمای ساختمان با آجرهای قهوه ای پوشیده شده است. کف حیاط از آسفالت نرم و کف ساختمان آموزشی از موزائیک به رنگ خاکستری پوشیده شده است، اما در جلوی مدرسه زمین خالی بزرگی است که به صورت خاکی است و تردد را برای دانش آموزان دختر و کادر مدرسه دشوار کرده است.

۲-۹ تقسیم فضاها و پلان ساختمان مدرسه تربیت

۱-۲-۹ فضای سبز

در قسمت میانی ساختمان هیچ گونه سرسبزی به چشم نمی خورد، ولی در کناره های حیاط در قسمت شرقی، دیوارها با ۳ تا درخت تنومند و سرسبز پوشیده شده است.

۲-۲-۹ نمازخانه

نمازخانه در قسمت همکف در ساختمانی دو طبقه، در انتهای سمت چپ ورودی مدرسه قرار دارد. فضای مستطیلی شکل نمازخانه، تقریباً نزدیک ۵۰ متر است. نمازخانه دارای ۴ پنجره است. کنار درب ورودی نمازخانه اتاق ورزش کوچکی به وسعت ۱۰ متر قرار دارد، که در آن وسایل ورزشی قرار دارد. محراب نمازخانه در سمت راست و در سمت چپ نمازخانه تریبونی جهت انجام مراسمات قرار داده شده است. رنگ دیوارهای نمازخانه سبز می باشد. داخل نمازخانه به وسیله ۱۰ قالیچه نمازی پوشیده شده است. روشنایی نمازخانه را لامپ هایی که بافاصله های تقریباً یک متری از هم قرار گرفته اند و دارای ۴ پنجره به اندازه سه در دو می باشد که به وسیله ی آنها نیز نور نمازخانه در روز تأمین می شود. دیوارهای نمازخانه سبز رنگ می باشد. در جلو نمازخانه یک سکو و تابلو وایت برد برای نوشتن آموزش های مربوطه قرار دارد. نمازخانه دارای پکیج های گرمایشی می باشد. نمازخانه به دلیل نداشتن جارو برقی از نظافت زیادی برخوردار نمی باشد.

۳-۲-۹ کتابخانه

در طبقه ی بالا اتاقی بسیار کوچک، با ۵ قفسه کتاب را برای مطالعه دانش آموزان اختصاص داده اند.

۴-۲-۹ آزمایشگاه

در بخش جنوب غربی در طبقه ی همکف اتاقی کنار دفتر مدیریت و کارکنان را برای آزمایشگاه با وسایل آزمایشگاهی، اسکلت های انسان، میکروسکوپ و... برای دانش آموزان اختصاص داده اند.

۵-۲-۹ اتاق ورزش

در بخش جنوب غربی در طبقه ی همکف اتاقی کوچک را برای نگهداری وسایل ورزشی که حاوی توپ والیبال و... می باشد، را اختصاص داده اند.

۶-۲-۹ سرویس های بهداشتی

در بخش جنوبی آموزشگاه سرویس های بهداشتی احداث شده است. تعداد ۴ عدد سرویس بهداشتی وجود دارد. دیوارهای داخلی محوطه دستشویی ها با رنگ قهوه ای و آبی می باشد، که آنها قدیمی ساز ولی سالم و تمیز می باشند. در کنار سرویس های بهداشتی آب خوری قرار داده شده است.

۹-۲-۷ نظافت

تعدادی سطل زباله در گوشه و کنارهای حیاط قرار داده شده است. فاصله مناسب سطل با هم و قرار دادن آنها در جای مناسب از ریختن زباله ها روی زمین و کثیف شدن مدرسه جلوگیری می کند.

۹-۲-۸ آب خوری

در بخش شرقی و نزدیک به دستشویی یک آبخوری با ۶ شیر آب و آب خوری دیگر در بخش جنوبی حیاط آموزشگاه جلوی سرویس های بهداشتی نیز ۴ شیر آب برای دانش آموزان بارنگ آبی قرار داده شده است.

۹-۲-۹ زمین بازی

یک زمین بسکتبال در قسمت شمالی حیاط آموزشگاه و روبروی درب ورودی ساختمان اداری و آموزشی قرار دارد و دروازه ها دارای تورهای سالم می باشند. زمین والیبال در قسمت جنوبی مقابل در ورودی نمازخانه قرار دارد. زمین والیبال خط کشی شده و دارای تور می باشد.

۹-۲-۱۰ پارکینگ

در سمت چپ و کنار درب ورودی ساختمان اداری و آموزشی در ضلع شمال غربی حیاط آموزشگاه اتومبیل ها پارک می شوند. مدرسه دارای پارکینگ نمی باشد. و اتومبیل ها در فضای حیاط مدرسه قرار داده می شوند.

۹-۲-۱۱ بوفه

در قسمت جنوب شرقی آموزشگاه بوفه قرار دارد. اتاقی کوچک که مساحت آن تقریباً ۶ متر می باشد. یک در کوچک دارد و یک پنجره بزرگ دارد. رنگ فضای بیرونی بوفه آبی می باشد. بوفه دارای یک میز می باشد. در بوفه تنقلات و فلافل و به دانش آموزان داده می شود و اداره ی بوفه به عهده ی سرایدار است.

۹-۲-۱۲ منزل سرایداری

در بخش جنوبی حیاط آموزشگاه سرایداری قرار دارد. مساحت اتاق سرایداری تقریباً ۶۰ متر می باشد. جلوی درب ورودی آن دیواری کشیده شده است. رنگ دیوارهای بیرونی آن آبی می باشد. که روی سقف آن بوسیله ایرانیت پوشانده شده است.

۹-۲-۱۳ اداری

ساختمان اداری در قسمت شمالی مدرسه قرار دارد. پس از ورود به ساختمان، فضای ساختمان دو طبقه بود که طبقه ی همکف آن یک حالت دو راهی قرار دارد. یک راه که راهروی بزرگی بود که در سمت چپ آن به ترتیب اتاق کارکنان قرار داشت. روبروی درب ورودی سرویس بهداشتی معلمان قرار دارد. در سمت راست هنگام ورود نمازخانه و اتاق ورزش قرار داشت. کلاس های درس برای پایه های هفتم، هشتم و نهم در طبقه ی همکف و دوم قرار داشت. تعداد کلاس های درس ۸ عدد می باشد. همچنین یک اتاق جهت وسایل اضافی و وسایل ورزشی جهت نگهداری وجود دارد.

۹-۲-۱۴ اتاق کارکنان مدرسه تربیت

اتاق کارکنان مدرسه اتاق نسبتاً بزرگی بود که در انتهای راهروی سمت چپ قرار داشت، این اتاق دارای یک درب کرمی سالم و تمیز بود. فضای داخلی آن تقریباً ۱۶ متر بود. روبروی درب ورودی یک میز چوبی بزرگ مدرن و

اداری قرار داشت؛ که در سمت راست آن گلدان بزرگ و زیبایی قرار داده شده بود. پشت میز یک صندلی چرخ دار و چرمی و اداری داشت. جلوی میز مدیریت ۴ صندلی چرم قهوه ای رنگ برای مراجعه کنندگان و یک میز بزرگ در نظر گرفته شده بود. در سمت راست آن سه کتابخانه ی بزرگ وجود داشت. کتابخانه های دارای تعداد زیادی کتاب بودند و در آنجا پوشه ها و پرونده های مهم نگهداری می شد. اتاق مدیر دو پنجره بزرگ داشت. در سمت چپ اتاق یک سیستم به همراه دستگاه تکثیر و پرینت قرار داشت. بر روی دیوار روبروی میز مدیریت یک تلویزیون که دورین مدار بسته بر روی آن قرار داشت، جهت دیدن دانش آموزان و بررسی وضعیت آموزشگاه نمایش داده می شد. دیوارهای اتاق سالم و تمیز بود.

۹-۲-۱۵ آبدارخانه

آبدارخانه در قسمت انتهایی راهروی سمت چپ کنار اتاق کارکنان قرار دارد. در آبدارخانه یک یخچال بزرگ و یک میز و ۲ صندلی برای دبیران در نظر گرفته شده بود. کف آبدارخانه موزائیک بوده و قابل شستشو می باشد. در آبدارخانه یک ظرفشویی و سماور و یک کابینت وجود داشت.

۹-۲-۱۶ دفتر آموزگاران

در سمت چپ درب ورودی ساختمان اداری اتاق دبیران قرار دارد؛ که با اتاق البته با اتقا مدیر و معاونین مشترک می باشد که به صورت مشترک استفاده می شد. در اتاق ۷ صندلی چرمی با رنگ مشکی و سبز برای معلمان در نظر گرفته شده است، که سالم و تمیز بودند. در اتاق ۲ عدد میز شیشه ای جلوی صندلی ها قرار داده شده است. ۲ عدد کمد وجود دارد.

۹-۲-۱۷ سالن (راهرو)

ساختمان آموزشگاه دو طبقه بود. در طبقه همکف، راهرو از شکل خاصی برخوردارند. یک راهروی بزرگ در طبقه ی همکف و یک راهروی بزرگ دیگر در طبقه ی بالا قرار دارد. در راهروی طبقه همکف اتاق مدیریت، اتاق معاونین (آموزشی، اجرایی و پرورشی)، آبدارخانه، انباری، سرویس بهداشتی دبیران قرار دارد. در راهروی طبقه ی بالا کلاس های درس پایه های هفتم، هشتم و نهم قرار دارد. کف راهروها از موزائیک پوشیده شده است، و به راحتی قابل شستشو می باشد. دیوارها گچ و به رنگ آبی می باشند، که در تابستان ۱۴۰۲ رنگ آمیزی شده است و قبلاً برای راهروها شوماژر نصب کرده اند. روی دیوارهای راهروها بُردهای آموزشی، دینی و تربیت بدنی قرار دارد. اسامی دانش آموزان موفق و نمونه بر روی بُردها چشم انگیز است. راهروها دارای نور طبیعی از طریق پنجره ها می باشند. در راهروها میزهایی که روی آن ها کتاب های غیر درسی است، برای دانش آموزان به نمایش گذاشته شده است.

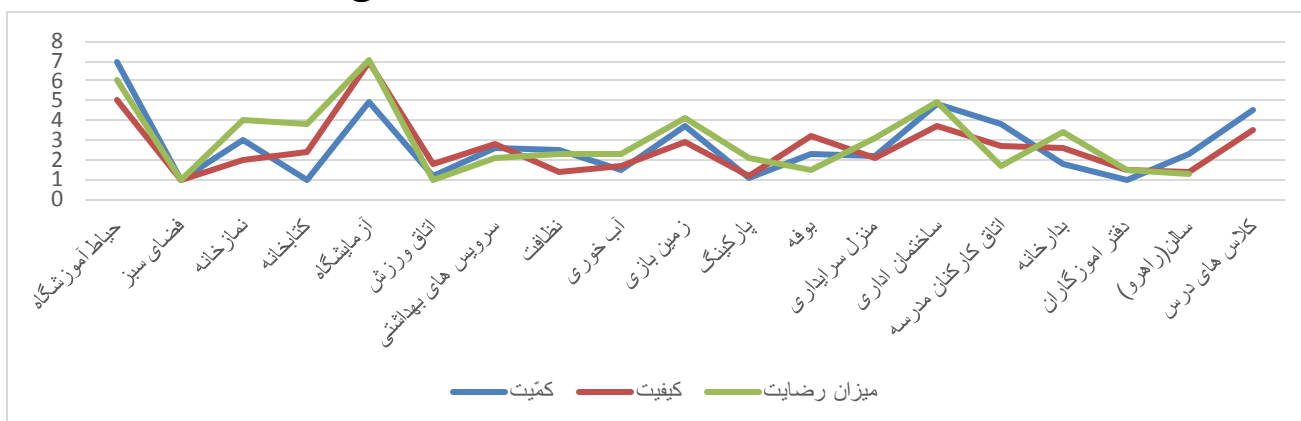
۹-۲-۱۸ کلاس های درس

در این مدرسه ۸ کلاس وجود دارد که همه ی آنها در طبقه همکف و دوم روبروی همدیگر قرار دارند. اندازه ی کلاس ها با توجه به تعداد دانش آموزان متغیر است؛ نصف کلاس ها کوچک و نصف دیگر تقریباً بزرگ هستند. بعضی کلاس ها ۱۵ متری و بعضی ۳۰ متری هستند. کف کلاس ها موزائیک است. دیوارهای کلاس ها سفید می باشد. یک صندلی بزرگ به همراه یک میزی که به صندلی چسبیده است، برای معلم در بالای کلاس یعنی روبروی درب ورودی قرار داده شده است. همه ی کلاس ها دارای یک یا دو پنجره می باشند. کلاس ها دارای یک درب متوسط

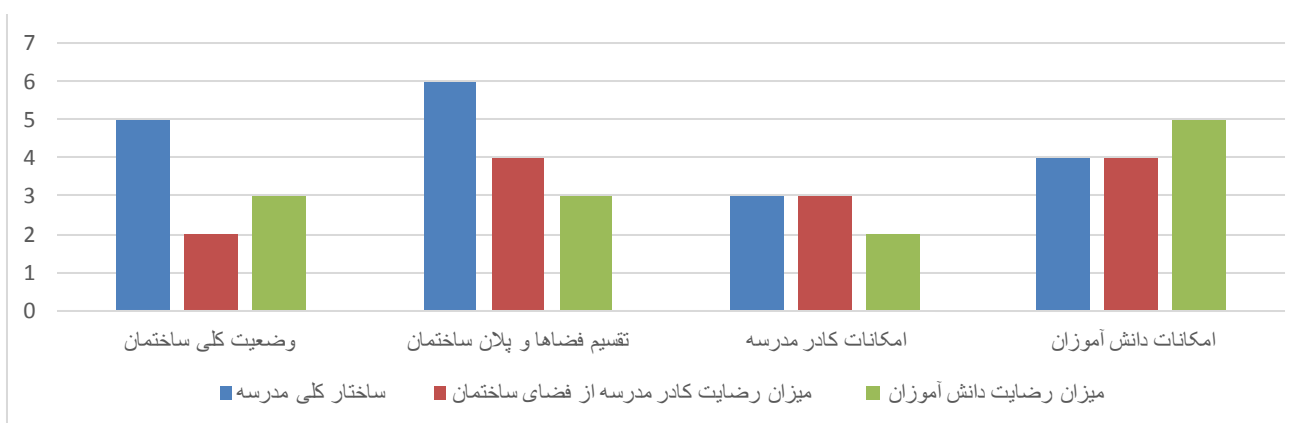
می باشد. پنجره ی کلاس ها پرده دارند، که به وسیله ی آهن هایی پوشیده شده اند. در کلاس ها میزهای دو نفره در نظر گرفته شده است، که هر میز تقریباً دو صندلی کوچک جای می گیرد. بعضی از بچه ها دو نفره پشت میزها می نشینند. تعداد دانش آموزان دختر هر کلاس بین ۲۵ تا ۳۰ نفر متغیر است، اما بیشتر کلاس ها کمتر از ۳۰ نفر می باشند.

۹-۲-۱۹ یافته ها

دیرستان تربیت ۲ از لحاظ فیزیکی یک مدرسه عادی با قدمت زیاد ولی سالم و مرتب به حساب می آید. این مدرسه دارای محاسن و معایبی می باشد. محاسن آن شامل بزرگ بودن حیاط مدرسه و ساختمان اداری، زمین بازی وسط حیاط، داشتن کتابخانه، آزمایشگاه، هر کدام در طبقه ای جداگانه و... می باشد. معایب آن نیز شامل مجزا نبودن کادر آموزشی و اداری، فضای کلاس، مجزا نبودن اتاق مدیر و تکثیر، نداشتن پارکینگ، نداشتن جارو برقی برای نمازخانه، کمبود سیستم، فضای کهنه ساختمان و... می باشد. به امید اینکه معایب مدرسه برای بالا رفتن کیفیت آموزشی آن برطرف گردد. جهت تبیین دقیق تر، اطلاعات در نمودارهای آماری شماره ۴ و ۵ به وضوح نمایش داده شده است.

نمودار شماره ۵: بررسی موقعیت فیزیکی مدرسه و تأثیر مستقیم آن بر نوع بازدهی کمی و کیفی دانش آموزان

نمودار شماره ۶: تأثیر مستقیم بررسی موقعیت فیزیکی مدرسه بر نوع بازدهی کمی و کیفی آموزشی، عاطفی و انگیزشی دانش آموزان

۹-۲-۲۰ مسأله یابی

مدرسه تربیت ۲ دارای ساختمانی با قدمت بالاست، کهنه بودن فضای آموزشی و اداری می تواند روی روحیه و سطح کیفیت آموزشی معلمان و دانش آموزان مدرسه تأثیر مستقیم بگذارد؛ لذا لازم است که برای نوسازی آن توسط

مسئولین چاره‌اندیشی شود. این مدرسه با کمبود سیستم کامپیوتر برای فراگیری بهتر مواد آموزشی دانش آموزان مواجه است. بهتر بود در حیاط آموزشگاه از فضای سبز بیشتری برای دانش آموزان استفاده می شد، و تنها به چند درخت اکتفا نمی شد. ایجاد فضای سبز و کاشتن گل ها در حیاط باعث بالا رفتن روحیه ی دانش آموزان هنگام استراحت بین زنگ ها می شود. نداشتن پارکینگ برای دبیران نیز از کمبودهای این مدرسه می باشد. سرویس های بهداشتی قدیمی می تواند در بهداشت جسمی دانش آموزان تأثیر گذار باشد.

۱۰. گزارش ساختار سازمانی

در این قسمت مدرسه تربیت را از نظر سازمانی مورد توجه و سنجش قرار داده شد. به این صورت که مسئولیت ها و وظایف هر کدام از کارکنان مدرسه را بیان کرده و نظر آنها را راجع به وظایفشان پرسیدم. روز سه شنبه ۱۴۰۲/۱۱/۲۷ برای تهیه گزارش سازمانی به مدرسه تربیت رفتم. امروز مثل روزهای گذشته که سر کلاس ها حاضر می شدم، در ساعت ۷:۱۵ پس از ورود به مدرسه به اتاق دبیران که سمت چپ درب ورودی بود؛ وارد شدم. مدیر و معاونت آموزشی مثل همیشه زودتر از بقیه در مدرسه حضور داشتند. بعد از لحظاتی دبیران که ۲۳ نفر هستند با روی گشاده و تبسم وارد اتاق شدند، و با یکدیگر احوالپرسی و گفتگو می کردند. در میان دبیران جو خیلی صمیمی حاکم بودند، طوری که من از همان ابتدای ورودم به مدرسه احساس خیلی خوبی داشتم، معاونت آموزشی هر روز صبح دفاتر حضور و غیاب دبیران را در اتاق خود باز می گذاشتند تا آنها هنگام ورودشان امضاء بزنند و همچنین دفاتر حضور و غیاب دانش آموزان را روی دیوار کوتاهی که میان اتاق خودشان و دبیران بود، قرار می دادند، تا معلمان هنگام ورود به کلاس ها آنها را با خود ببرند. دبیر معارف نیز هر روز صبح با انرژی مثبت خوبی که داشتند، وارد مدرسه می شدند و همینطور که داشتند با مهربانی به سمت کلاس برای فراگیری فنون تدریس می رفتند از ایشان خواستم که برای مشاهده کمی و کیفی نوع عملکرد دانش آموزان با مواجه با دبیر و نحوه ی فراگیری درس با ایشان به سر کلاس بروم، که ایشان استقبال کردند و به همراه هم به سر کلاس رفتیم. من به همراه ایشان وارد کلاس شدم و ایشان ضمن معرفی بنده برای دانش آموزان و خوش آمدگویی، در ارتباط با شیوه برخورد با دانش آموزان توضیحاتی دادند. و در انتهای هر کلاس نکات و فنون تدریس را یادآوری نمودند. ایشان به من گفتند، که برای موفقیت یک نظام سیستمی آموزشی باید هر کدام از آنها بتوانند برای رساندن آن نظام به اهداف عالی اش وظایف و مسئولیت های خود را به خوبی و به موقع انجام دهند. لذا من تصمیم گرفتم که با کمک کارکنان اداری و آموزشی درباره ی مسئولیت ها و وظایف هر کدام اطلاعات خوبی کسب نمایم؛ زیرا معلم در فضای آموزشی به عنوان مهره ی کوچکی است، که با خط مشی آن فضای آموزشی حرکت می کند، و علاوه بر معلم، مدیر و معاونین نیز در حرکت این مهره ها بسیار مؤثر هستند. سیستم مدرسه که یک نظام کوچک از نظام بزرگ آموزش و پرورش است. در این نظام برای اینکه به اهداف عالی و موفق دست پیدا کنیم باید همه اعضا، مسئولیت و وظایف خود را به درستی انجام دهند، تا بتوانند بازدهی خوبی برای همدیگر و دانش آموزان داشته باشند، که بررسی ساختار سازمانی، تشریح سازمان، مسئولیت ها و وظایف افراد در یک سیستم بسیار ضروری است؛ لذا ما در اینجا به بررسی مسئولیت ها و وظایف کارکنان مدرسه برای موفقیت بهتر آن مورد ارزیابی قرار می دهیم.

۱-۱۰ مدیر

در این سیستم مدیر در رأس سلسله ی اداری قرار دارد، و بالاترین مسئولیت مدرسه را بر عهده دارد. پرسنل این مدرسه شامل مدیر خانم خورشیدی، ۳ معاون (آموزشی-خانم سلامی، اجرایی-خانم شکیبایی، پرورشی-خانم کاشفی)، ۱۰ دبیر، ۱ خدمتگزار و ۱ سرایدار می باشد. مدیر به عنوان بالاترین مقام مدرسه، دارای وظایفی است که عمده وظایف اداری مدرسه با مدیر می باشد. و انجام وظایف مدیر و مدیریت مدرسه تأثیر مستقیم بر روی دانش آموزان دختر و دبیران می گذارد؛ لذا آشنایی با آن بسیار مهم است. وظیفه اصلی مدیر رهبری، کنترل و نظارت است. مدیر باید علاوه بر شاگردان و فعالیت های آنها بر کار دبیران هم نظارت کند و آنها را برای داشتن بازدهی خوب برای دانش آموزان کنترل و هدایت کند. لذا با توجه به اهمیت نقش مدیریت آموزشگاه ابتدا با مدیر صحبت نمودیم و با وظایف و مسئولیت های ایشان آشنا شدیم. خانم خورشیدی مدیر مدرسه با ۲۹ سال سابقه خانمی بسیار منضبط، منظم، با ظاهری آراسته و اخلاق خوب با دبیران و کارکنان مدرسه و در عین حال مقتدر و با ابهت بودند، طوری که من از همان ابتدا شیفته ی منش ایشان شدم. لذا پس از سلام و احوالپرسی با مدیر و عرض ادب خدمت ایشان از ایشان خواستم تا در ارتباط با مدیریت مدرسه توضیحاتی بدهند. سؤالهای من از ایشان جهت آشنایی با کادر مدرسه و مسئولیت ها و وظایف ایشان و توقعات و انتظارات ایشان به این شرح بود.

۱- دبیرستان تربیت چند معلم و معاون دارد؟

ایشان با رویی گشاده و مهربان فرمودند که این مدرسه ۳۱ پرسنل کاری دارد که ۲۳ تای آن را دبیران، ۳ تا معاون، ۱ مربی بهداشت، ۱ مشاور، ۱ مربی طرح امین، ۱ خدمتگزار و ۱ سرایدار تشکیل می دهد.

۲- وظایف و مسئولیت های خود را توضیح دهید.

مهم ترین وظیفه ی مدیر کنترل و هدایت و رهبری کل مدرسه می باشد.

۳- نحوه و مبنای امتیاز دادن خود را توضیح دهید.

مدیر فرم امتیاز و نمره دادن به دبیران را که توسط معاون آموزشی جمع آوری و تهیه شده در پایان سال بررسی می کند و پس از بررسی های انجام شده تأیید و امضاء می کند و به اداره می فرستد. معاون آموزشی، با توجه به عملکرد دبیران در طول سال تحصیلی از ۱۰۰ نمره، نمره ای متناسب با فعالیت آنها برای آنها در نظر می گیرد. دبیرانی که عملکرد ضعیفی داشته اند معمولاً نمره ی زیر ۸۰ و دبیرانی که عملکرد متوسط داشته اند، حدود ۸۰ و دبیران برتر و بهتر نمره ای بالاتر از ۸۰ و نزدیک به ۹۰ و ۱۰۰ را می گیرند. معاون آموزشی بعد از بررسی های لازم نمره ها را برای تأیید نهایی به مدیر می دهد، مدیر آنها را به دقت بررسی می نماید و نظر خود را می دهد، و در صورت نیاز، آنها را اصلاح می کند و در پایان امضاء می کند و به اداره می فرستد.

۴- توقعات و انتظارات شما از دبیران چه می باشد.

دبیران در هر رشته ای که هستند باید خود را به سلاح علم و ایمان و اخلاق تقویت نمایند؛ تا بتوانند الگوی خوبی برای دانش آموزان باشند. به مباحث درسی خود تسلط کافی را داشته باشند و بهترین روش تدریس را در کلاس درس خود ارائه نمایند، تا ما بتوانیم بهترین ارزیابی را در مدرسه داشته باشیم. دبیران مخصوصاً جنس خانم با توجه به مشغله ی آنها

در زندگی از آنها انتظار نمی رود، که تمام وقت و زندگی خود را صرف معلمی خود نمایند، ولی باید در مدرسه به وظایف خود پایبند باشند.

۵- آیا مدیر دبیران را تویخ می کند؟ و دبیران در چه صورت تویخ می شوند؟

مدیر با روشی غیر مستقیم سعی می کند که در صورت مواجهه با برخوردی نابه هنجار دبیر را متوجه نوع عملکردش نماید.

۶- شما برای داشتن مدرسه ای پویا و فعال چه راهکارهایی را پیشنهاد می کنید؟

مدرسه پویا و فعال نیازمند وسایل و ابزارای جهت بهبود نوع عملکرد دبیران و کارکنان و دانش آموزان دارد و امکانات ارتباط مستقیمی بر نوع عملکرد جسمی و روحی دانش آموزان و انگیزش دبیران در مدرسه دارد.

۱۰-۲ معاونت آموزشی

معاونت آموزشی یکی دیگر از مسئولیت های اداری مدرسه است، که همه ی مدارس آن را دارند، مگر آنکه حد نصاب آن مدرسه خیلی پایین باشد. معاونت پرورشی مدرسه تربیت بر عهده ی خانم سلامی می باشد، که ایشان معاونی منظم، منضبط، مهربان، و در عین حال در کار خود بسیار جدی می باشند. معاون آموزشی بعد از مدیر بیشترین مسئولیت مدرسه را بر عهده ی دارد. معاون آموزشی دارای وظایف زیادی می باشد؛ که این خود باعث ایجاد دغدغه های فکری زیادی می باشد. این وظایف عبارتند از: رسیدگی به امور دانش آموزان مثل ارتباط با آنها و محافظت از آنها در محیط مدرسه، حضور و غیاب آنها، و بررسی تکرر غیبت و اطلاع به دانش آموزان؛ نظارت بر نمرات دانش آموزان و گذاشتن جلساتی برای والدین آنها. اداره کلاس ها در صورت غیبت معلم، و انجام دادن کارهای مدیر در صورت نبودن ایشان. رسیدگی به امور دبیران مثل رسیدگی به نوع فعالیت دبیران، سرپرستی دبیران، و رساندن درخواست ها و نیازهای آنها به مدیر و هم چنین حضور و غیاب آنها. رسیدگی به امور مدرسه مثل بازدید از فعالیت کلاسی؛ معاون آموزشی در واقع بیشتر کارهای مدرسه را مدیریت می کند. رسیدگی به نارضایتی اولیاء نسبت به معلم به گونه ای که موجب ناراحتی دبیران نشود.

۱۰-۳ معاونت پرورشی

معاونت پرورشی یکی دیگر از مسئولیت های اداری مدرسه است، که بیشتر مدارس آن را دارند. معاونت پرورشی مدرسه تربیت ۲، خانم کاشفی می باشند؛ که ایشان معاونی مهربان، فعال، منظم و خلاق می باشند. وظایف معاونت پرورشی در مدرسه و تأثیر گذاری او بر روی دانش آموزان بسیار حائز اهمیت است. کار معاون پرورشی شامل فعالیت های اعتقادی، فرهنگی، هنری، سیاسی، اجتماعی و... می باشد. معاون پرورشی باید به عنوان فرد الگو و اجتماعی با دانش آموزان ارتباط صمیم برقرار نماید، و از دانش آموزان در اجرای فعالیت های مدرسه نهایت استفاده را بکند، تا بتواند از توانایی ها و استعدادهایشان را شکوفا سازد؛ و با ایجاد حس همکاری و برقراری اتحاد میان دانش آموزان و پرورش خلاقیت ها، استعدادها، مهارت های فردی و گروهی آنها به صورت فوق برنامه انجام می گیرد. فعالیت های اعتقادی مدرسه شامل اقامه نماز، و تشویق به آن، خواندن قرآن، و جذب دانش آموزان به آن، برگزاری مناسبت های مذهبی، مسابقات قرآنی، چسباندن مطالب مفید و مهم بر روی تابلو اعلانات مدرسه و... می باشد. فعالیت های فرهنگی

و هنری مربوط به انواع مسابقات تئاتر، سرود، خوشنویسی، ورزشی، و... و برگزاری اردوهای علمی و تفریحی جهت بالا بردن سطح علمی دانش آموزان، برگزاری انتخابات شورای دانش آموزان، اجرای بخش نامه‌های فرهنگی مرتبط با پرورش خلاقیت دانش آموزان مربوط می شود.

۱۰-۴ معاونت اجرایی

معاونت اجرایی یکی دیگر از مسئولیت های اداری مدرسه است، که بیشتر مدارس آن را دارند. معاونت اجرایی مدرسه تربیت ۲، خانم شکیبایی برعهده دارند؛ که معاونی مهربان و منظم بودند؛ که تمام امور مربوط به کار با سامانه های الکترونیکی بر عهده ی ایشان می باشد. وظیفه ی ایشان دریافت بخشنامه ها و ثبت کردن آنها در دفتر اندیکاتور است؛ که بعد از بررسی های لازم بخش نامه ها را به مدیریت ارجاع می دهند و و سپس بایگانی می کنند. نمرات دانش آموزان را وارد سیستم می کنند، و برای آنها معدل می زنند و در نهایت کارنامه صادر می کنند. در کل می توان گفت که ثبت مدارک و بایگانی کردن آنها بر عهده ی معاونت اجرایی می باشد.

۱۰-۵ معلم

معلم یکی از مهم ترین پرسنل مدرسه می باشد که در واقع ستونی برای برقراری و پایداری مدرسه به حساب می آید. معلم با تلفیق آموزش و پرورش و ایجاد نظم در کارهای خود باعث شکوفا شدن خلاقیت و استعداد های دانش آموزان و راهیابی آنها به مقاطع بالاتر می شود؛ و در غیر اینصورت مدرسه دچار نوعی اختلال می شود، و در این حالت است که معاون آموزشی به او تذکر لازم را می دهد. و به طور کلی می توان گفت که وظیفه ی اصلی معلم رعایت قوانین و مقررات و تعلیم و تربیت درست و صحیح می باشد.

۱۰-۶ مربی ورزش

معلم تربیت بدنی یکی دیگر از پرسنل مدرسه می باشد، که کارش کاملاً با دیگر معلمان از نظر ارزیابی متفاوت است. دبیر ورزش ضمن انجام ورزش و نرمش های حرکتی در زنگ های ورزش و آموختن حرکات نرمشی، دانش آموزان را به سمت انجام فعالیت های ورزشی تشویق می نمود. کار ایشان بیشتر با جنبه ی فیزیولوژیک بدنی سرو کار دارد، هر چند که خود ورزش در ایجاد روحیه در جسم و روح هر دو تأثیر مستقیم می گذارد. استفاده از کفش، لباس ورزشی مناسب و ترغیب دانش آموزان به این امر، تلاش در جهت استفاده بهینه از وسایل و امکانات ورزشی آموزشگاه و شناخت و معرفی استعدادهای ورزشی و معرفی آنها برای حضور در مسابقات از وظایف مربی ورزش هستند.

۱۰-۷ سرایدار مدرسه

سرایدار مدرسه یکی دیگر از کارکنان مدرسه محسوب می شود. آقای فیروزی عهده دار این مسئولیت در دبیرستان تربیت می باشند. سرایدار شخصی است که مسئولیت نگهداری از مدرسه و تمامی اموال غیر منقول موجود در آن را در ساعات کاری و غیر کاری برعهده دارد، سرایدار باید از اموال مدرسه به درستی نگهداری کند، و در صورت کم شدن آنها مسئولیت آن اشیای گم شده به عهده ی سرایدار است و او باید پاسخگو باشد؛ ولی خدمتگزار فقط کارهای مربوط به نظافت مدرسه و انجام کارهای خدماتی آن را برعهده دارد. سرایدار همچنین باید تعلیمات مربوط به آتش نشانی و دیگر ضرورت های مربوط به حفظ ایمنی محیط را با شرکت در دوره های آموزشی مربوط فرا گیرد. با توجه به

بزرگ بودن فضای مدرسه و تعداد زیاد دانش آموزان به نظر می رسد که باید بیش از یک مستخدم در این مدرسه برای خدمتگزاری حضور فعال داشته باشد. اکنون آقای فیروزی کارهایی مثل انجام کارهای خدماتی و نظافتی، رساندن نامه های اداری از مدیر به اداره و یا از اداره به مدیر، خرید وسایل مورد نیاز مدرسه، و... را انجام می دهند. مشکل کمبود خدمتگذار در بسیاری از مدارس وجود دارد.

۸-۱۰ مربی بهداشت

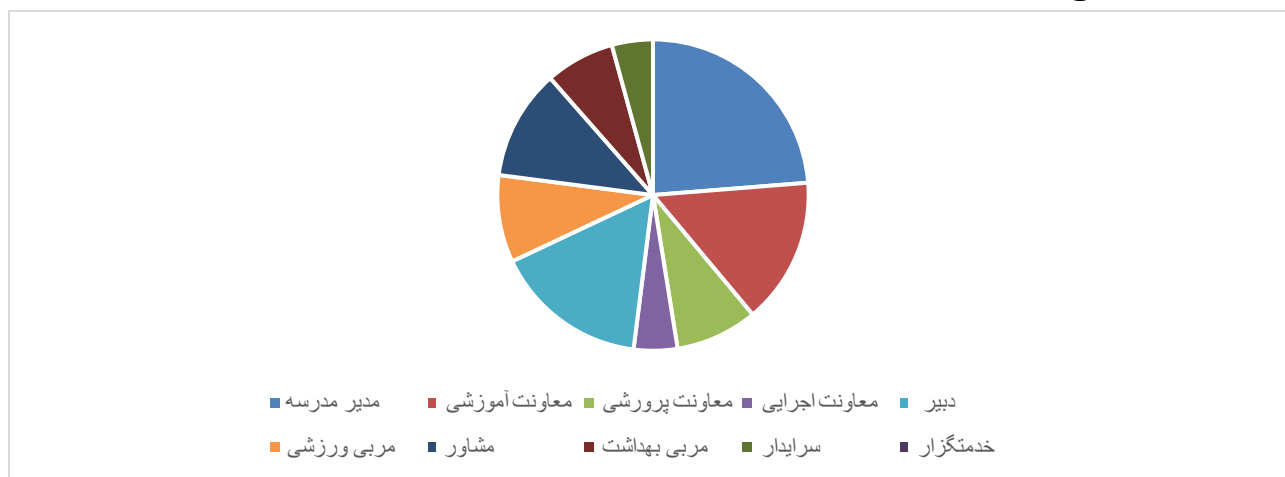
مربی بهداشت یکی دیگر از کارکنان مدرسه می باشد. در مدرسه تربیت مربی بهداشت به صورت مستمر وجود ندارد و بهداشت عمومی و نظافت و بهداشت غذایی در بوفه به صورت مستمر کنترل و ارزیابی نمی گردد.

۹-۱۰ مشاور

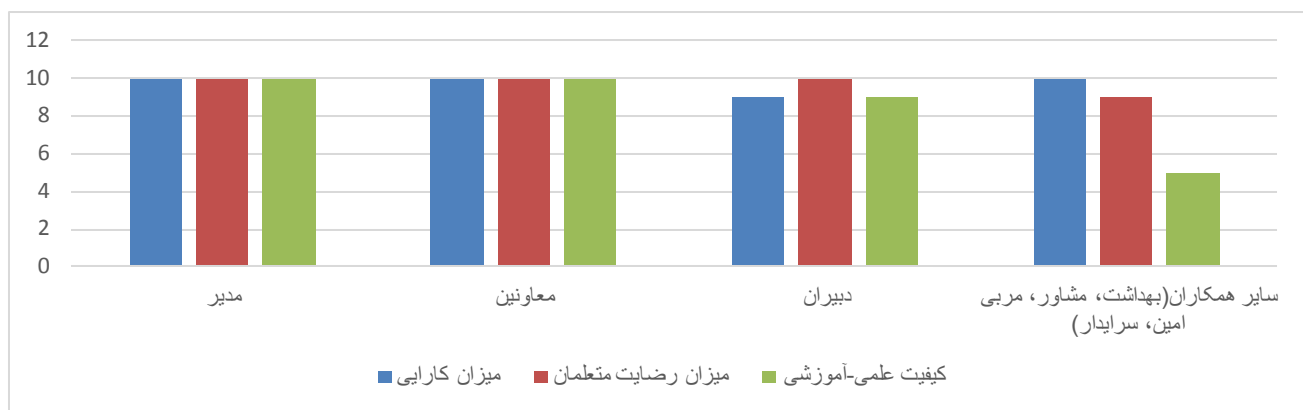
مشاور یکی دیگر از ارکان مهم مدرسه به حساب می آید؛ که در این مدرسه خانم شناوری به عنوان مشاور دانش آموزان در بعضی از روزها در خدمت دانش آموزان هستند. مشاور خوب در ایجاد ارتباط با دانش آموزان و کمک به آنها در حل مشکلات خانوادگی، اجتماعی، درسی و... می تواند مفید و مؤثر باشد. مشاور باعث جلوگیری از بسیاری از ناهنجاری های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی می شود؛ که با شناسایی زود و به موقع می تواند باعث رشد اخلاقی و علمی دانش آموزان شود. امروزه بسیاری از دانش آموزان مخصوصاً در مقطع متوسطه اول به وجود یک مشاور کارآمد، توانمند، خلاق و معتمد نیازمندند.

۱۰-۱۰ تبیین مسأله

در مدرسه تربیت با وجود کادر مجرب و موفق، یک کاستی وجود دارد و آن کمبود اتاق های مجزا برای کادر مدرسه است که یکی از مسائل بسیار مهم و جدی در روند آموزش است. کمبود امکانات رفاهی و مالی از جمله مسائل حیاتی در روند آموزشی است که باید این مسأله بازنگری شود. جهت تبیین دقیق تر، اطلاعات در نمودار آماری شماره ۴ و ۵ به وضوح نمایش داده شده است.

نمودار شماره ۷: ساختار سازمانی مدرسه تربیت به ترتیب تاثیرگزاری بر شاخص عملکردی

نمودار شماره ۸: گزارش ساختار سازمانی مدرسه تربیت

۱.۱ گزارش عاطفی - تعاملی دانش آموزان مدرسه تربیت

در قسمت مربوط به گزارش عاطفی، به بررسی روابط عاطفی در مدرسه تربیت پرداخته می شود و در آن رابطه معلمان با هم، معلمین با دانش آموزان، مدیر با دانش آموزان، مدیر با معلمان، معاونین با معلمین و... را مورد بررسی قرار می گیرد. صبح زود مثل همیشه با ذوق و شوقی زیادی که داشتم، خودم را رأس ساعت ۷:۱۵ به مدرسه تربیت برای تعلّم و تعلیم رساندم؛ تا با تماشای محیط مدرسه و روابط میان دانش آموزان و دبیران آموخته های دیگری کسب نمایم. زمانی که به مدرسه رسیدم زمان برگزاری مراسم صبحگاهی دانش آموزان بود. مراسم صبحگاهی ابتدا معاونت آموزشی با گفتن بسم الله الرحمن الرحیم و سپس احوالپرسی از دانش آموزان کار خود را آغاز می کرد. بعد از آن توسط یکی از دانش آموزان آیاتی از کلام الله مجید قرائت می شد، و بعد توسط بعضی از دانش آموزان گزیده ای از مقاله ای مفید خوانده می شد، و بعضی اوقات سؤالی از آن طرح و پرسیده می شد. نرمش صبحگاهی در این مدرسه به ندرت انجام می شود، و زمانی که من به مدرسه رفته بودم، نرمش صبحگاهی انجام نشد. بعد از آن دانش آموزان دعای فرج را می خواندند و بعد راهی کلاس های درس برای فراگیری علم و دانش می شدند. معاونت آموزشی در مراسم صبحگاهی با صدای بلند دانش آموزان را به رعایت نظم و گوش دادن به مطالبی که به آنها گوشزد می شد، فرا می خواند. و بعد از اتمام مراسم نیز آنها را به رفتن در کلاس رهنمون می ساخت. معاونت آموزشی و مدیر در مدرسه با صبر و حوصله و با رویی خوش و با جدیت و ابهت با دانش آموزان ارتباط صمیمی برقرار می کنند.

۱-۱۱ رابطه ی معلمان با دانش آموزان

بعد از اتمام مراسم صبحگاهی مثل روزهای قبل من در اتاق کارکنان منتظر حضور آنها بودم. تا اینکه در ساعت ۷:۳۵ دقیقه به همراه دبیر قرآن روانه کلاس نهم شدم؛ تا نحوه ی تعامل و برخورد معلم راهنما را با دانش آموزان مشاهده نمایم. هنگام ورود من و دبیر علوم همه ی دانش آموزان به احترام ما از جا بلند شدند و سلام و احوالپرسی کردند، و بعد من با اجازه ی معلم برای مشاهده ی نحوه ی تعامل معلم و دانش آموزان انتهای کلاس کنار دانش آموزان نشستم. دانش آموزان که از ورود من بهت زده شده بودند، از دبیر علت حضور من را پرسیدند و ایشان من را به این شکل معرفی کردند که: ایشان از همکارهای من هستند که مدتی را سر کلاسهای ما می آیند تا نحوه ی تدریس و تعامل ما را ببینند. بعد دانش آموزان به من با صدای بلند خوش آمد گویی کردند و گفتند خانم خیلی خوش آمدید. من از این

نحوه‌ی برخورد دانش آموزان خیلی خوشحال بودم. دبیر قرآن که معلمی مهربان ولی در عین حال از جدیت خوبی برخوردار بودند، ابتدا با دانش آموزان احوالپرسی نمودند و دانش آموزان هم هر کدام به نوعی ابراز احساسات کردند، مثلاً یکی از آنها می گفت: «خانم ما خیلی دلمان برای شما تنگ شده»، یکی دیگر از آن طرف کلاس می گفت: «خانم شما خوبیید» و... بعد از گذشتن ۵ دقیقه و برقراری رابطه‌ی عاطفی با دانش آموزان دبیر قرآن شروع به حضور و غیاب نمودند و بعد از آن شروع به تدریس نمودند؛ چون به عقیده‌ی ایشان تدریس باید ابتدای کلاس باشد، زیرا ذهن دانش آموزان از آمادگی خوبی برخوردار است. بعد از تدریس که ایشان به صورت مسلط و همراه با لحن زیبایی با پایین و بالا کردن تن صدایشان دانش آموزان را به مضمون درس خیره نموده بودند؛ گویی که آنها توانسته بودند با درس ارتباط خوبی برقرار کنند. بعد در وسط درس دادن برای دانش آموزان سؤالاتی پیش می آمد که دبیر قرآن با صبر و تأنی به سؤالات قرآن آنها پاسخ دادند. بعد از دادن توضیحاتی دبیر مربوطه از دانش آموزان خواستند که برخی مطالب کتاب را خود دانش آموزان بخوانند. بعد ایشان با صدای بسیار زیبا به تلاوت آیاتی از قرآن کریم که با درس مرتبط بود، را قرائت نمودند. بعد ایشان از بعضی از دانش آموزان خواستند که آیات را تلاوت نمایند. امروز روز تدریس معلم بود و پرسشی صورت نگرفت. بعد دانش آموزان با اجازه از معلمشان از من درباره‌ی مسائل عقیدتی شروع به سؤال کردن نمودند. من که با آیات و احادیث و با ادله به آنها پاسخ می دادم؛ برایشان خیلی جالب به نظر می آمد و بعد از من تشکر می کردند. در پایان کلاس تقریباً ۲ دقیقه به اتمام کلاس مانده بود، که ما از دانش آموزان خداحافظی کردیم و دبیر مربوطه به آنها گفت که بچه‌ها امیدوارم که روز خوبی داشته باشید. خداحافظ. بعد ما از کلاس درس بیرون رفتیم، و دانش آموزان به دبیر همچنان که راه می رفتیم خسته نباشید می گفتند و از او سؤال می پرسیدند. من هم که به عنوان همکار معلم در بین دانش آموزان حضور داشتم، آنها در زنگ تفریح می آمدند و سؤالات خصوصی خود را از من می پرسیدم و من هم آنها را راهنمایی می کردم. واقعاً که حسّ خیلی زیبایی به من دست می داد وقتی می دیدم که می توانم به دانش آموزان درباره‌ی مسائل و مشکلاتی که برای آنها پیش می آید پاسخگو باشم. بعد از صحبت با دانش آموزان به همراه دبیر مربوطه به داخل آبدارخانه برای صرف صبحانه رفتیم.

زنگ دوم در ساعت ۹:۱۵ زده شد و من به همراه دبیر علوم به کلاس هشتم رفتیم. بعد از ورود ما به کلاس و احوالپرسی همه دانش آموزان نشستند؛ و دبیر علوم من را به دانش آموزان معرفی کردند. و بعد از حضور و غیاب به دانش آموزان ۱۰ دقیقه ای برای مطالعه و سپس پرسش از آنها زمان دادند. دانش آموزان شروع به خواندن درس نمودند و بعد دبیر مربوطه ابتدا گفتند که داوطلب داریم بعد بعضی‌ها با اعلام آمادگی به جلوی کلاس رفتند و ایشان شروع به پرسیدن نمودند. دانش آموزان که میان آنها حالت رقابتی حاکم بود، درس را جواب دادند. دبیر از همه‌ی دانش آموزان سؤال کردند و به آنها گوشزد می نمودند که شما‌ها باید خود را برای امتحان ترم بیشتر آماده کنید. بعد از پرسش کلاسی دبیر با توجه به ارزیابی‌هایی که در هنگام پرسش از دانش آموزان داشتند، مطالبی که آنها ضعیف بودند را از ابتدای کلاس شروع به یاد آوری نمودند و از دانش آموزان می خواستند که اگر سؤالاتی که میان یادآوری پرسیده می شود، هر کس بتواند جوابگو باشد نمره منفی آن را به مثبت تبدیل می کنم. و این شگرد خیلی خوبی برای به کار انداختن فکر دانش آموزان و ترغیب آنها برای گرفتن نمره‌ی مثبت و در واقع یادگیری مجدد آنها

می شد. بعد از اتمام پرسش صدای زنگ بلند شد و من به همراه دبیر از دانش آموزان خداحافظی نمودیم و آنها با گفتن «خانم خسته نباشید» باعث دلگرمی در وجود ما می شدند. دبیر علوم دارای ۲ سال سابقه ی تدریس هستند؛ که خانمی بسیار مهربان، خوش رو و خوش برخورد، مسلط به مباحث درسی و با حوصله می باشند. ایشان در کلاس با روش تدریس فعال با دانش آموزان ارتباط برقرار می کنند. و با خوش رویی کلاس را اداره و کنترل می کنند و محیطی آموزنده و سازنده در جهت شکوفایی استعدادهای شاگردان فراهم می کنند.

۱۱-۲ رابطه مدیر با دانش آموزان

وقتی وارد اتاق خانم خورشیدی شدم، ایشان با اخلاقی خوش و خوش رویی از من استقبال نمودند. خانم خورشیدی مدیریت مدرسه با ۲۹ سال سابقه مدیری بسیار منظم، با ظاهری آراسته و اخلاق خوب و در عین حال مقتدر و با ابهت با دانش آموزان هستند، طوری که من از همان ابتدا شیفته ی منش ایشان شدم. دانش آموزان مدرسه تربیت به صورت کلی از ایشان و نحوه ی تعامل ایشان راضی بودند و ایشان را دوست داشتند. برای یک مدیر اقتدار، مهربانی، تعامل صمیمی، باید همراه با جدیت باشد، تا دانش آموزان از او حساب ببرند، و در عین حال در بعضی مواقع با ابراز مهربانی خود زمینه گفتگو با دانش آموزان را فراهم سازند.

۱۱-۳ رابطه ی مدیر با معاونین

مدیر و معاونین آموزش، اجرایی و پرورشی با وجود اینکه اتاق مشترک دارند، ولی با همدیگر در تعاملی صمیمی هستند. مدیر که بیشتر اوقات با معاون آموزشی در ارتباط است، با او رابطه ی صمیمی بیشتری دارد. آنها با یکدیگر مهربان و در عین حال دلسوزانه با هم به مسائل دانش آموزان رسیدگی می کنند. به یکدیگر احترام می گذرانند و با هم خوش و بش می کنند.

۱۱-۴ رابطه ی معلمان با هم و با مدیر و معاونین

کادر اداری مدرسه تربیت با یکدیگر بسیار عالی و خوب و تعاملی صمیمی داشتند. روابط دبیران با یکدیگر از همان ابتدای ورود به مدرسه تا آخرین زنگ بسیار عالی بود. دبیران از همان ابتدای ورودشان به مدرسه به احترام هم از جا بلند می شدند و با یکدیگر سلام و احوالپرسی می نمودند. بعد هر کدام درباره ی مسائل روز صحبت می کردند و با هم اظهار نظر می نمودند. بعد از زنگ تفریح اول آنها به آبدارخانه برای صرف صبحانه مثل یک خانواده کنار یکدیگر می نشستند و با هم خوش و بش می کردند و راجع به صبحانه ی آن روز که توسط یکی از دبیران تهیه شده بود، نظراتی می دادند و از او تشکر می کردند و این باعث می شد که درباره ی آشپزی و... هم صحبت کنند. بعد در زنگ تفریح دوم همه دبیران در اتاق دبیران جمع می شدند و با صرف چای گرم و با گفتگو راجع به دانش آموزان اینکه فلان دانش آموز خیلی خوب است و یا برعکس فلاتی خیلی شلوغکار و پرحرف است. و مسائل روز مرتبط با آموزش و پرورش با یکدیگر تعامل داشتند. بعضی از معلمان نقلاتی می آوردند که به یکدیگر تعارف می کردند؛ بعد در زنگ تفریح سوم بعد از استراحت آنها برای صرف غذا و خواندن نماز به اتاق کوچکی که روبروی اتاق دبیران بود می رفتند و بعد از آن در زنگ آخر با صمیمیت از همدیگر خداحافظی می کردند. معلمان با معاون آموزشی نیز در تعامل خوبی بودند؛ در واقع اتاق مدیریت و معاونین و دبیران یکی بود که دارای تعامل و گفتگوی راحتی میان آنها می شد. معاون آموزشی در زنگ های تفریح میان دبیران می آمد و با گفتن خسته نباشید اگر ابلاغیه و

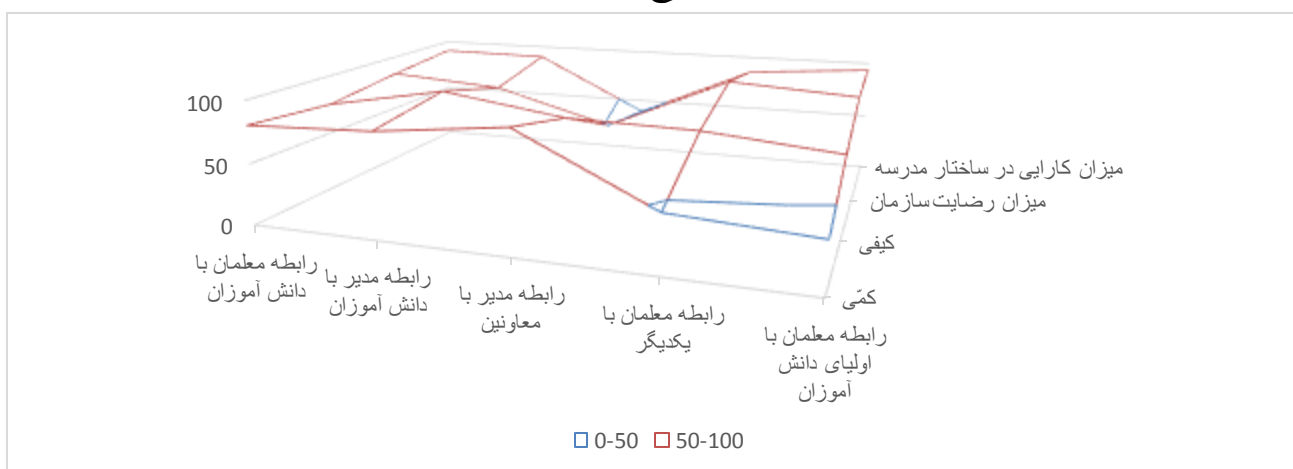
یا بخش نامه ای مربوط به دبیران بود را می داد و اگر تذکری بود به صورت کلی همه را مخاطب قرار می داد. دبیران اگر حرفی داشتند به وسیله خانم سلامی آن را به گوش مدیر می رساندند. معاون اجرایی نیز با دبیران سلام و احوالپرسی می کرد و در بعضی مواقع با آنها گفتگو داشت. معاون پرورشی هم با دبیران در راستای فعالیت های فرهنگی، هنری و... از معلمان تقاضای همکاری می کرد، که مثلاً فلان دانش آموز به کمک من در این زنگ بیاید. در کل معلمان و معاونین مدرسه تربیت رابطه ی صمیمی و دوستانه ای با هم داشتند.

۱۱-۵ رابطه ی معلمان با اولیاء دانش آموزان مدرسه تربیت

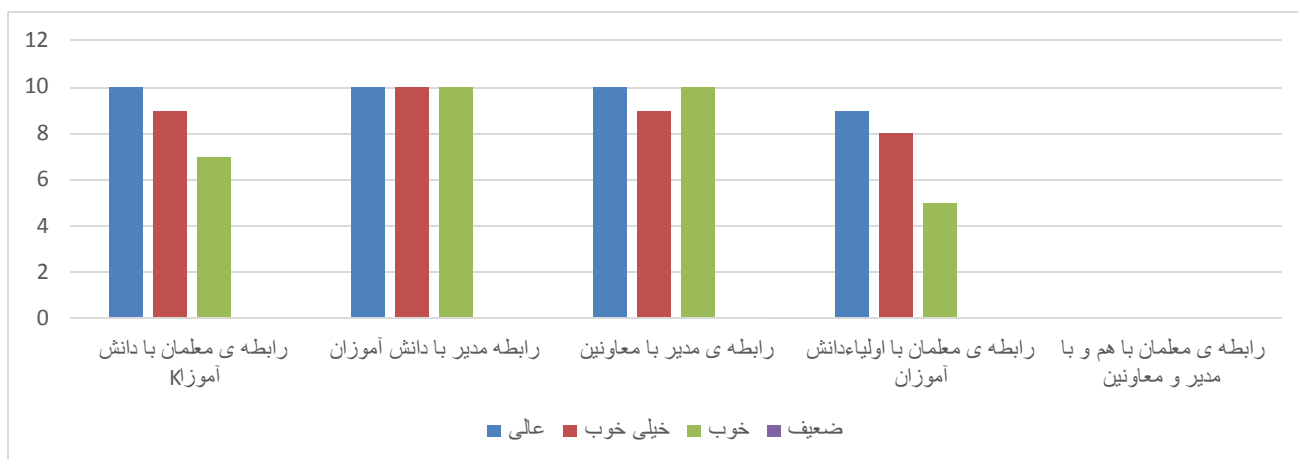
اولیاء دانش آموزان در بعضی از زنگ های تفریح برای پرسیدن احوالات بچه هایشان به مدرسه می آمدند. دبیران با گرمی با پدر و مادر آنها سلام و احوالپرسی می نمودند و بعد والدین شروع به سؤال راجع به شرایط اخلاقی و درسی بچه ی خود از معلم می کردند. معلمان هم با روی گشاده و خوش بیان به تشریح اوضاع درسی و اخلاقی دانش آموزان می پرداختند، و یا از آنها تمجید و تعریف می کردند و یا بچه را دانش آموزی ضعیف تلقی می نمودند. در یکی از روزهایی که دبیران در اتاق بودند، خانمی به مدرسه آمد و از مشکل روانی دانش آموز خود به دبیران گفت، دبیران نیز که از اوضاع او کاملاً مطلع بودند، ابراز همدردی نمودند و به او گفتند که ما از اینکه مریم سرکلاس حالت خواب آلودگی دارد و سرش را روی میز می گذارد ناراحت نیستیم و امیدواریم که خداوند او را شفا بدهد. و ما در صورت تلاش حتی به او نمره ی قبولی هم می دهیم. من در اینجا بود فهمیدم که میان دانش آموزان کسانی هستند که واقعاً مریض هستند و کسالت دارند و نباید از همه توقع یکسانی داشت. با توجه به مشاهدات نحوه ی برخورد معلمان با اولیاء بسیار خوب ارزیابی می شود.

۱۱-۶ یافته ها

با توجه به مشاهدات من در مدرسه تربیت روابط عاطفی خوبی برقرار است، داشتن ارتباط صمیمی میان کادر آموزشی مدرسه، دبیران و اولیاء دانش آموزان جوّ بسیار خوب و دور از حاشیه را برای آنها به ارمغان آورده است. داشتن ارتباط اجتماعی صمیمانه و مقتدرانه می تواند جوّ خوب و با کیفیتی را در بازخورد مدرسه ای پویا ایجاد نماید. جهت تبیین دقیق تر، اطلاعات در نمودار آماری شماره ۹ و ۱۰ به وضوح نمایش داده شده است.

نمودار شماره ۹: روابط عاطفی ساختار مدرسه تربیت

نمودار شماره ۱۰: گزارش عاطفی - تعاملی کادر مدرسه تربیت

۱۲. گزارش آموزشی کادر مدرسه تربیت

در این فصل مدرسه تربیت از نظر سازمانی مورد بررسی قرار داده شد؛ و به بررسی وظایف و مسئولیت های هر یک از کادر آموزشی مدرسه پرداخته شود. عملکرد معلمان، شیوه ی تدریس آنها، تسلط آنها بر درس، نحوه ی مدیریت کلاسی آنها، تشویق و تنبیه آنها را مورد بررسی قرار می دهیم.

صبح روز دوشنبه ۱۴۰۲/۱۲/۱۹ مثل همیشه با شوق زیادی که داشتم، خودم را رأس ساعت ۷:۱۵ به مدرسه تربیت برای تهیه ی گزارش آموزشی رساندم؛ تا با تماشای محیط مدرسه و روابط میان دانش آموزان و دبیران گزارشی ثبت نمایم. زمانی که به مدرسه رسیدم زمان برگزاری مراسم صبحگاهی دانش آموزان بود. مراسم صبحگاهی مختصری برگزار شد؛ که بعد از اتمام آن دانش آموزان راهی کلاس های درس برای فراگیری علم و دانش می شدند. معاون آموزشی با صدای بلند دانش آموزان را با رعایت نظم آنها را به رفتن در کلاس رهنمون می ساخت. بعد از اتمام مراسم صبحگاهی مثل روزهای قبل من در اتاق دبیران منتظر حضور آنها بودم. تا اینکه در ساعت ۷:۳۵ دقیقه به همراه دبیر مطالعات روانه کلاس هفتم شدم؛ تا نحوه ی تعامل و برخورد معلم راهنما را با دانش آموزان مشاهده نمایم. هنگام ورود من و دبیر همه ی دانش آموزان به احترام ما از جا بلند شدند و سلام و احوالپرسی کردند، و بعد من با اجازه ی معلم برای مشاهده ی نحوه ی تعامل معلم و دانش آموزان انتهای کلاس کنار دانش آموزان نشستم. دانش آموزان که از ورود من بهت زده شده بودند، از دبیر علت حضور من را پرسیدند و ایشان من را به این شکل معرفی کردند که: ایشان از همکاری های من هستند که امروز جهت مشاهده نوع عملکرد سر کلاسها می روند تا نحوه ی تدریس و تعامل ما را ببینند. بعد دانش آموزان به من با صدای بلند خوش آمد گویی کردند و گفتند: «خانم خیلی خوش آمدید». من از این نحوه ی برخورد دانش آموزان خیلی خوشحال بودم؛ زیرا احترام گذاشتن اولین نکته ی مثبتی بود که معلم به آنها آموخته بود. دبیر مطالعات که معلمی مهربان ولی در عین حال از جدیت خوبی برخوردار بودند، ابتدا با دانش آموزان احوالپرسی نمودند و دانش آموزان هم هر کدام به نوعی ابراز احساسات کردند. بعد از گذشتن ۵ دقیقه دبیر شروع به حضور و غیاب نمودند و بعد از آن شروع به تدریس نمودند؛ چون به عقیده ی ایشان تدریس باید ابتدای کلاس باشد، زیرا ذهن دانش آموزان از آمادگی خوبی برخوردار است. بعد از تدریس که ایشان به صورت مسلط و همراه با لحن زیبایی با پایین و بالا کردن تن صدایشان دانش آموزان را به مضمون درس خیره نموده بودند. بعد در وسط درس دادن

برای دانش آموزان سؤالاتی پیش می آمد که دبیر با صبر و تأنی به سؤالات مربوطه پاسخ دادند. بعد از دادن توضیحاتی دبیر از دانش آموزان خواستند که برخی مطالب کتاب را خود دانش آموزان بخوانند. بعد ایشان با صدای بسیار زیبا به تلاوت آیاتی از قرآن کریم را قرائت نمودند. بعد ایشان از بعضی از دانش آموزان خواستند که آیات را تلاوت نمایند. امروز روز تدریس معلم بود و به خاطر امتحانات میان ترمی که در مدرسه برگزار می شد، معلمان حقّ پرسش درسی را نداشتند؛ لذا در کلاس پرسشی صورت نگرفت. در پایان کلاس ما از دانش آموزان خداحافظی کردیم. بعد ما از کلاس درس بیرون رفتیم، و دانش آموزان به معلم همچنان که راه می رفتیم خسته نباشید می گفتند و از او سؤال می پرسیدند. بعد از صحبت با دانش آموزان به همراه دبیر مطالعات به داخل آبدارخانه برای صرف صبحانه رفتیم. دبیر مطالعات دارای ۱۳ سال سابقه ی تدریس هستند؛ که خانمی بسیار مهربان، خوش رو و خوش برخورد، مسلط به مباحث درسی و با حوصله می باشند.

زنگ دوم در ساعت ۹:۱۵ زده شد و من به همراه یکی دیگر از دبیران فعال و باتجربه با ۲۸ سال سابقه دبیر عربی به سمت کلاس درس رفتیم. هنگام ورود ما همه به احتراممان از جا بلند شدند و با ذکر صلوات و عرض سلام خود را برای کلاس جدید آماده نمودند. و بعد من که کنار دبیر ایستاده بودم، ایشان ابتدا من را به بچه ها معرفی کردند، بعد دانش آموزان شروع به خوش آمدگویی کردند. دبیر ابتدا شروع به حضور و غیاب نمودند و علت غیبت بعضی از دانش آموزان و ارائه برگه توجیه نمودن غیبت را از آنها خواستند. و سپس به تدریس درس معرفه و نکره پرداختند. ایشان در ابتدای کلاس در حالی که ایستاده بودند معرفه و نکره را برای دانش آموزان تعریف نمودند، سپس اقسام معرفه و نکره را با مثال های محسوس و ملموس برای دانش آموزان تبیین نمودند. من از نحوه ی تدریس ایشان و مشارکت فعال دانش آموزان نهایت لذت را بردم، طوری که دوست داشتم کلاس درس همچنان ادامه داشته باشد و زنگ تفریح زود نخورد. بعد از ارائه کلیات بر روی تابلو توسط معلم ایشان سر جای خودشان نشستند و به بچه ها گفتند که کتاب هایتان را باز کنید، و صفحه ۹۸ کتاب را بیاورید. بعد از ابتدای درس شروع به گفتن سؤالات درس و رفع ابهام کردند. بعد توضیحات کتاب با صدا زدن ایشان توسط دانش آموزان به صورت متفرقه خوانده می شد. بعد به کمک بچه ها شروع به حلّ تمارین درس نمودند و دانش آموزان را مورد ارزیابی قرار دادند. روش تدریس ایشان چنان فعال بود، که من را نیز در کلاس درس مشارکت می دادند و می خواستند که از اطلاعات من در زمینه ی عربی نیز استفاده نمایند؛ که به نظرم استفاده از اشعار در عربی نیز بسیار کارآمد و باعث تثبیت در ذهن دانش آموزان می شد. مثلاً برای اقسام معرفه و نکره این شعر را حفظ کنند:

معارف شش بود مضمّر اضافه علم ذواللام و موصول و اشاره

می توان گفت که درس عربی به نوعی با درس دین و زندگی در مدارس پیوند ناگسستی دارد، زیرا درس عربی سرشار از آیات و احادیثی است که در این درس نیز به تبیین مختصری نیازمند است. همین طور که مشغول بحث علمی با دبیر و دانش آموزان بودیم؛ بدون اینکه متوجه شویم، صدای زنگ بلند شد. و من در این کلاس احساس خیلی خوبی داشتم. بعد به همراه دبیر عربی از دانش آموزان خداحافظی کردیم و همین طور که به سمت اتاق دبیران می رفتیم از دبیر پرسیدم که به نظر شما من برای اینکه معلم موفق باشم باید چگونه رفتار نمایم؟ که ایشان پاسخ زیبا

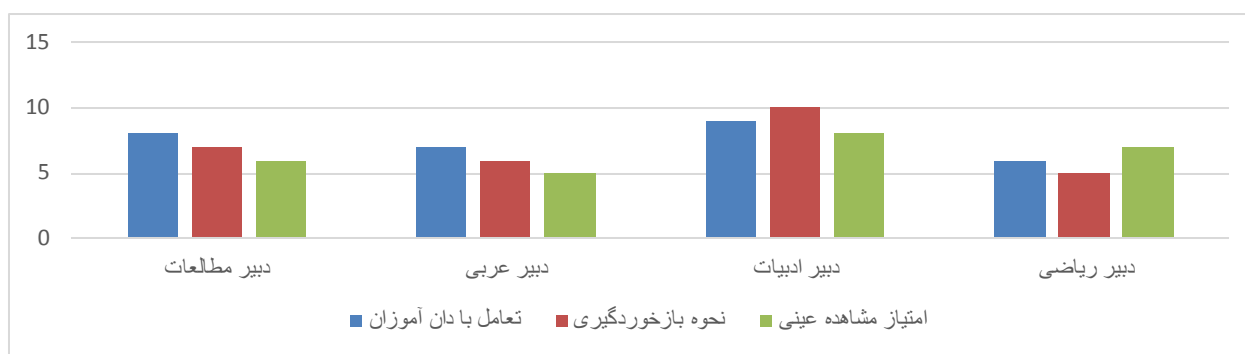
و جامع و مختصری به من دادند و گفتند به نظرم شما ابتدا باید با نقاط قوت خودتان و پرورش آنها بتوانی روش و متد خود را سر کلاس پیدا کنی، چون همه معلمان نمی توانند از روش واحدی برخوردار باشند، چون یکی صدای زیبایی دارد، یکی نحوه ی بیان عالی، یکی ابهت زیادی دارد و... . من از ایشان به خاطر راهنمائیشان تشکر نمودم و بعد به سمت اتاق دبیران برای استراحت رفتیم.

زنگ سوم ساعت ۱۰:۵۵ به همراه یکی دیگر از دبیران موفق و با تجربه دبیر ادبیات به سمت کلاس درس رفتیم، بعد از حضور در کلاس ایشان با سلام و احوالپرسی دانش آموزان کار را شروع کردند، در ابتدای کار به دانش آموزان گفتند که صفحه ۸۷ کتاب را باز کنید؛ سپس به حل تمارین کتاب پرداختند و با حوصله و صبر و تأنی و در عین حال با جدیت پاسخ گوی سؤالات دانش آموزان بودند، سؤالاتی که حتی خارج از کتاب درسی آمده بود. بعد از حل تمارین استراحتی ۲ دقیقه ای به دانش آموزان دادند سپس شروع به گفتن نکات مهم درس کردند. بعد از آن هم زنگ کلاس خورد و ما با خداحافظی از بچه ها کلاس را ترک نمودیم. و بعد به همراه ایشان به اتاق دبیران رفتیم تا خود را برای زنگ بعدی آماده نمایم.

زنگ آخر که از ساعت ۱۰ و ۵۰ دقیقه شروع می شد، من به همراه یکی دیگر از دبیران پویا که دبیر ریاضی بودند سر کلاس حاضر شدم؛ ایشان شخصیت جالب و شاد و با جدیتی داشتند. هنگام ورود ما به کلاس من را به دانش آموزان معرفی و خوش آمد گویی گفتند. بعد من در انتهای کلاس پیش دانش آموزان نشستم. ایشان شروع به حل تمارین درس ریاضی نمودند، بعد با روشی فعال و به کار کشیدن کل کلاس ریاضی را تدریس کردند. بعد برای اینکه درس ریاضی برای بچه ها خشک و بی روح نباشد با بچه ها در تعامل هم بودند مثلاً اینکه اشاره به یکی از دانش آموزان می کردند و به او می گفتند که پایون خوشگل یا تمرین رو حل کن. و این برخورد معلم سر کلاس آن را از حالت سرد و خشک خارج ساخته بود.

۱۲-۱ تبیین مسأله

با توجه به آنچه که من مشاهده کردم؛ در زنگ اول به نظرم دبیر مطالعات خیلی خوب درس را توضیح دادند و روش تدریس فعال و دانش آموز محور را برگزیده بودند و این باعث نشاط و شادابی در کلاس شده بود، تا بچه ها بتوانند خیلی خوب در مباحث درسی مشارکت نمایند. در زنگ دوم روش تدریس دبیر عربی خیلی عالی بود؛ ایشان با تجربه ی زیادی که داشتند از روش تدریس فعال استفاده می کردند، و آنقدر برای کلاس خود برنامه ی پویا و فعالی دارند، که ما نمی فهمیم زمان در کلاس چگونه سپری می شود. در زنگ سوم روش تدریس دبیر ادبیات نیز روش فعال و پویایی بود، و من از شخصیت صبور، مقتدر، مهربان و عالمانه ایشان استفاده نمودم. و به این نتیجه رسیدم که اگر معلم برای حضور خود در سر کلاس خود را از نظر علمی فراتر از کلاس آماده نماید می تواند کلاس را با تدریس فعال به بهترین شکل اداره نماید و در زنگ آخر دبیر ریاضی به عنوان دبیری پویا و با نشاط بودند؛ که با استفاده از توجه به دانش آموزان نظر آنها را در کلاس به خود و درس ریاضی جلب می کرد. ایشان با به کارگیری دانش آموزان کلاسی پویا، با نشاط و علمی داشتند. جهت تبیین دقیق تر، اطلاعات در نمودار آماری شماره ۸ به وضوح نمایش داده شده است.

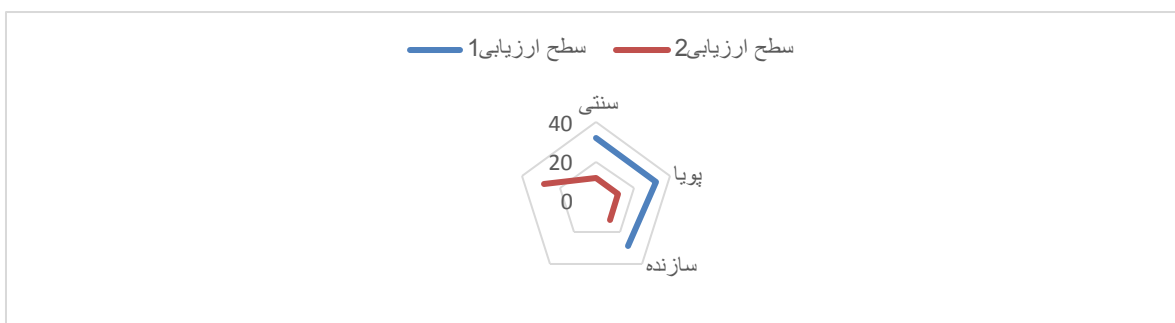
نمودار شماره ۱۱: گزارش آموزشی مدرسه تربیت

۱۳. تبیین مسأله مشاهدات کیفی مدرسه تربیت و تأثیر کلی ساختار مدرسه در نوع عملکرد دانش آموزان

بعد از بررسی مشاهدات کمی و کیفی در قسمت های اولیه پژوهش در ارتباط با مدرسه تربیت، جهت ارتقای سطح کیفی آموزشی و پژوهشی سطوح علمی مدرسه لازم است ابعاد مختلف نحوه ی بالابردن کیفیت آموزش مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرد. یکی از بزرگترین و مهم ترین مسئله ای که در نظام آموزشی ما به صورت دقیق و فراگیر وجود ندارد، مسئله ی عدم توجه به فرصت های یادگیری و یاددهی در نظام آموزشی برای ارزیابی درست مدرسه می باشد؛ موضوع یاددهی و یادگیری یکی از عناصر مهم نظام آموزشی است که هسته ی مرکزی تمام فعالیت های آموزشی را تشکیل می دهد و مجموعه تصمیماتی است که برای بهبود نظام آموزشی گرفته می شود زیرا بررسی فرصت های یادگیری در نظام آموزش یکی از راهکارهای مهمی است تا به وسیله آن بتوان تصمیمات مربوط به برنامه ریزی، طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی در مدرسه و جامعه پیرامون آن اتخاذ شود. از این رو این گونه تصمیم گیری و به اجرا گذاردن آن، داشتن اقتدار و اختیار متناسب در مورد برنامه های درسی به همراه برنامه ریزی مناسب را می طلبد؛ لذا با توجه به اهمیت شناسایی فرصت های یادگیری و یاددهی در نظام آموزش، سعی می شود که در این تحقیق به بررسی فرصت های یادگیری در آموزش برای رسیدن به برنامه درسی موفق پرداخته شود و ضمن تبیین نحوه ی یاددهی و یادگیری صحیح در نظام آموزشی به بهترین راهکار برای مدیریت مدرسه اشاره در قالب چند بخش ارائه شود.

۱۴. تحلیل کمی و کیفی محتوای آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

دیدگاه های اساسی در انتخاب محتوا با توجه به نظام آموزشی به سه دیدگاه سنتی، پویا و سازنده تقسیم می شوند. هدف اصلی دیدگاه سنتی، انتقال میراث فرهنگی است؛ که محتوا و موضوعات درسی باید متناسب با این هدف انتخاب شوند؛ که در آن دروس مربوط به تاریخ، زبانهای باستانی و سنت ها اولویت دارند. در دیدگاه پویا محتوا در خدمت تغییر و تحول قرار دارد؛ محتوا باید از بین موضوعات انتخاب شود که فرد را به بهترین شکل برای تغییرات سریع جامعه آماده سازد؛ که شامل زبانهای جدید، آموزش کامپیوتر و مطالعات زیست محیطی می باشد. در دیدگاه سازنده محتوا به جای سازگاری با تغییرات، باید زمینه ساز تغییر باشد؛ که مدرسه زدایی، دیدگاه انتقادی، حقوق بشر و ... از این دسته اند (همان، ص ۱۷۲-۱۷۶).

نمودار شماره ۱۲: دیدگاه های اساسی در انتخاب محتوای آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

۱۵. معیارهای مربوط به تناسب محتوای آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه کشور

معیارهای مربوط به تناسب محتوا عبارتند از:

۱-۱۵. تناسب با ویژگی ها و نیازهای دانش آموزان دختر

این تناسب شامل توانایی ها و استعدادها، یادگیری (رشد عقلی، تجارب قبلی و تفاوت های فردی)، نیازها و رغبت ها و علایق، زندگی واقعی دانش آموزان - که زمینه ساز تجارب بعدی است - می باشد.

۲-۱۵. تناسب با قانونمندی های برنامه درسی دانش آموزان دختر

این تناسب شامل تعادل محتوا (توجه به حیطه های مختلف یادگیری، ابعاد نظری و عملی، توزیع متعادل در مقاطع مختلف، هماهنگی ارزشهای خانه و مدرسه، جامعه و ارزشهای جهانی و ...)، انسجام محتوا و هماهنگی بین سرفصلها و محتوای دروس مختلف می باشد.

۳-۱۵. تناسب با ارزشها و هنجارهای اجتماعی دانش آموزان دختر

این تناسب شامل فرهنگ، ایده آل ها و آرزوهای اجتماعی، پیشرفت های علمی و تکنولوژیکی، نیازهای جامعه ملی و محلی، مسایل مربوط به ارتباطات جهانی (جهانی شدن) می باشد (همان، ص ۱۸۰-۱۸۱).

۱۶. سازماندهی برنامه محتوای آموزشی - تربیتی مدرسه متعالی دخترانه کشور

در سازماندهی برنامه درسی، عناصر تشکیل دهنده برنامه درسی در یک نظام آموزشی با یکدیگر ارتباط دارند که یکی از این عناصر کتاب درسی می باشد. هر کتاب درسی شامل سه قسمت بخش مقدماتی (مقدمات بخش ها، فصل ها و بندها)، پیکره و متن و بخش پایانی (مرور فصل، ایجاد امکان توسعه اطلاعات، ارتباط با دروس بعدی) را شامل می شود (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۱۵). دستیابی به سواد اطلاعاتی، آموزش جنبه های زیربنایی مانند تفکر انتقادی و تحلیل و روش شناسی در یادگیری جنبه های عملی سواد اطلاعاتی امری بسیار مهم است (ریدر و نظری، ۱۳۸۴). کمیته برنامه ریزی در سازماندهی محتوای آموزشی - تربیتی گامهای زیر را بر می دارد: نخست مفاهیم، مطالب و مهارتهای اساسی یک درس در یک پایه و در پایه های مختلف تعیین می شوند و سپس در جداول و نمودارهای ارتباط عمودی ترسیم می گردند. سپس جدول و نمودار ارتباط افقی مواد درسی یک پایه رسم می شوند. در پایان این مرحله کمیته برنامه ریزی جدول اهداف و محتوا را تنظیم می نماید (ملکی، ۱۳۸۳ش: ۱۵۴).

۱۷. شیوه های سازماندهی محتوای آموزشی - تربیتی برنامه درسی مدرسه دخترانه کشور

در سازماندهی محتوای برنامه درسی، به دلیل ارتباط و توالی عناصر تشکیل دهنده برنامه درسی در یک نظام آموزشی با یکدیگر، تنظیم برنامه های درسی و مسئله سامان دادن به تجارب یادگیری اهمیت خاصی دارد، زیرا کارایی تدریس و درجه وقوع تغییرات مهم یادگیرندگان بدان وابسته است؛ لذا روش های سازماندهی محتوای برنامه درسی عبارتند از:

الف. سازمان دهی بر اساس رشته های علمی

این نوع سازمان دهی رایج ترین سازمان دهی محتواست؛ که شامل دروسی مانند فیزیک، شیمی، ریاضیات و... می باشد.

ب. روشهای سازمان دهی تلفیقی

روشهای سازمان دهی تلفیقی شامل موازی سازی رشته ها، چند رشته ای، بین رشته ای تقسیم می شود. در موازی سازی رشته ها دو یا چند رشته با یکدیگر هماهنگ و مرتبط می شوند در این شیوه آنچه در یک رشته یاد گرفته می شود با یادگیری هماهنگ در رشته ی دیگر تقویت می شود. در روش چند رشته ای یک موضوع درسی از طریق چند رشته آموزش داده می شوند. یک موضوع یا مسأله به طور همه جانبه بررسی می شود. همچنین موضوع یا مسأله مورد مطالعه از واقعیت های زندگی گرفته می شود. در روش بین رشته ای واحدها یا دروس، با هم ترکیب می شوند و عناوین درسی جدید را به وجود می آورند. به عبارت دیگر استقلال رشته ها از بین می رود و برای مطالعه هر موضوع یا مسأله ای روشهای مطالعه هر کدام از رشته های علمی به کار گرفته می شوند (گودرزی، ۱۳۹۲ش: ۱۶).

۱۸. الگوهای سازماندهی محتوای آموزشی - تربیتی مدرسه تعالی بخش

در سازماندهی محتوا طبق الگوی مایرز، الگوی سازماندهی محتوا موضوع محور و دانش آموز محور قرار دارد؛ که بعد دانش آموز محوری در آن قوی تر می شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸ش: ۱۸۵). مفروضات الگوهای برنامه درسی موضوع محور عبارتند از: یادگیری، رشد و تحول شناختی و عقلانی و هدف از آن دستیابی به دانش و اطلاعات است؛ وظیفه اصلی معلم پیش بینی آموزشهای لازم می باشد. انتخاب موضوعات بر اساس اهداف از پیش تعیین شده به صورت تفصیلی و همراه با جزئیات. طرح ریزی آموزش و داشتن طرح درس کامل و تفصیلی. تأکید بر استقلال رشته های درسی (همان، ص ۱۸۵-۱۸۹).

۱-۱۸. الگوهای برنامه درسی موضوع محور

الگوهای برنامه درسی موضوع محور شامل موضوعات مجزا، موضوعات وسیع و الگوی ماریچی می باشد (همان، ص ۱۸۵-۱۸۹).

۲-۱۸. برنامه های درسی مبتنی بر موضوعات مجزا

در این روش محتوا به بخشهای کاملاً مجزا مانند: تاریخ، جغرافیا و... تقسیم می شود. روشهای تدریس مشخصی مانند: سخنرانی، بحث، تکرار و تمرین، پرسش و پاسخ و... دارد. اهداف برنامه های درسی موضوعات مجزا دارای دو هدف اصلی و عمده می باشد. کسب دانش و ایده های موضوع درسی از سوی دانش آموز و توسعه و پرورش انضباط

ذهنی در دانش آموزان از طریق مطالعه موضوعات درسی. انتقادی که به این روش وارد می شود، تأکید بیش از حد بر آموختن اطلاعات و حقایق بدون توجه به تغییرات سریع در دانش بشری، تفکیک مطلق موضوعات درسی و نادیده گرفتن ارتباط بین موضوعات مختلف، غفلت از تفکر انتقادی و ... بی اعتنایی به تفاوت‌های فردی و علایق و ... می باشد(همان، ص ۱۸۵-۱۸۹).

۱۸-۳. برنامه های درسی مبتنی بر موضوعات وسیع

در برنامه های درسی مبتنی بر موضوعات وسیع هدف اصلی، اکتساب دانش و پرورش انضباط ذهنی است؛ ولی محتوا در قالب موضوعات وسیع تر و کلی تر (در هم تنیده) سازماندهی می شود. مثل علوم اجتماعی به جای جغرافیا، تاریخ و حکومت یا هنرهای زبانی به جای خواندن، انشا، دستور نگارش و ... فلسفه اساسی آن ایجاد همبستگی و ارتباط بیشتر بین مطالب مختلف مورد مطالعه (هماهنگی بیشتر با دنیای واقعی) می باشد. طرفداران موضوعات وسیع، اعتقاد به وسعت زیاد، عمق اندک و عدم دستیابی به هدف انضباط ذهنی دارند. مخالفان موضوعات وسیع قائلند که شباهت زیاد این رویکرد با موضوعات مجزا، تأکید بیش از حد بر موضوعات درسی و غفلت از دانش آموزان و نیازهای ایشان از موارد انتقادی آن می باشد(همان، ص ۱۸۹-۱۹۰).

۱۸-۴. برنامه های درسی مبتنی بر برنامه درسی مارپیچی

برنامه درسی مارپیچی تأکید بر ساختار دانش و سازماندهی محتوا بر اساس دانش مورد مطالعه دارد؛ و سازماندهی بر اساس ایده ها و عقاید اصلی موجود در رشته یا موضوع خاص و نیز روشهای تحقیق و پژوهش مرتبط با آن صورت می گیرد؛ و تفاوت آن با دو الگوی قبلی تأکید بیشتر بر ساختار دانش و کلیه مفاهیم، حقایق و واقعیت های موجود در آن و سازماندهی توالی محتوا متناسب با مراحل رشد فکری دانش آموزان می باشد. انتقادی که به این روش می شود، این است که نیاز به زمان زیاد برای آموختن عقاید اصلی و روشهای پژوهش و غفلت از طرح درس و تدریس مناسب- با وجود تلاشهای انجام گرفته باز هم به شدت انتزاعی است- نیاز به تخصص بالای معلمان دارد(همان، ص ۱۹۰-۱۹۲).

۱۸-۵. برنامه های درسی دانش آموز محور

برنامه های درسی دانش آموز محور شامل تأکید بر نیازها، علایق و فعالیت های یادگیرندگان، توجه بیشتر به رشد عاطفی به جای شناخت محوری و انگیزش درونی به جای انگیزش بیرون وظیفه معلم، برانگیختن و تسهیل فعالیت های دانش آموزان، انتخاب و تنظیم محتوا مطابق با جریان یادگیری، توجه به نیازهای تک تک دانش آموزان و تشویق خلاقیت و تفکر در ایشان است(همان، ص ۱۹۲-۱۹۳). الگوهای برنامه درسی دانش آموز محور شامل پایه مشترک، برنامه مبتنی بر کارکردهای اجتماعی، برنامه مبتنی بر فعالیت محور و انسانگرایانه (آموزش و پرورش آزاد) می باشد(همان، ص ۱۹۲-۱۹۳).

۱۸-۶. برنامه درسی پایه مشترک

برنامه درسی پایه مشترک شبیه ترین نوع به رویکردهای موضوع محور (به ویژه الگوی موضوعات وسیع) است، با این تفاوت که نیازها و علایق دانش آموزان بر موضوعات درسی اولویت دارد؛ یعنی ابتدا علایق مورد توجه قرار می گیرند و سپس محتوا بر اساس آن تنظیم می شود؛ برنامه ریزی به صورت مشارکتی و از سوی معلم و دانش آموز صورت می گیرد و فعالیت ها بیشتر مبتنی بر پروژه و به صورت انفرادی یا گروهی است. انتقادی که بر آن وارد می

شود عدم موفقیت در عمل و سوق یافتن به سوی الگوی موضوعات وسیع که دلیل عمده آن، مشکلات اجرایی اعم از ناکافی بودن همکاری بین معلمان، انعطاف پذیر نبودن فضا و زمان، عم دسترسی به مواد آموزشی و کمک آموزشی و ... است (همان، ص ۱۹۳-۱۹۴).

۱۸-۷. برنامه مبتنی بر کارکردها و مسایل اجتماعی

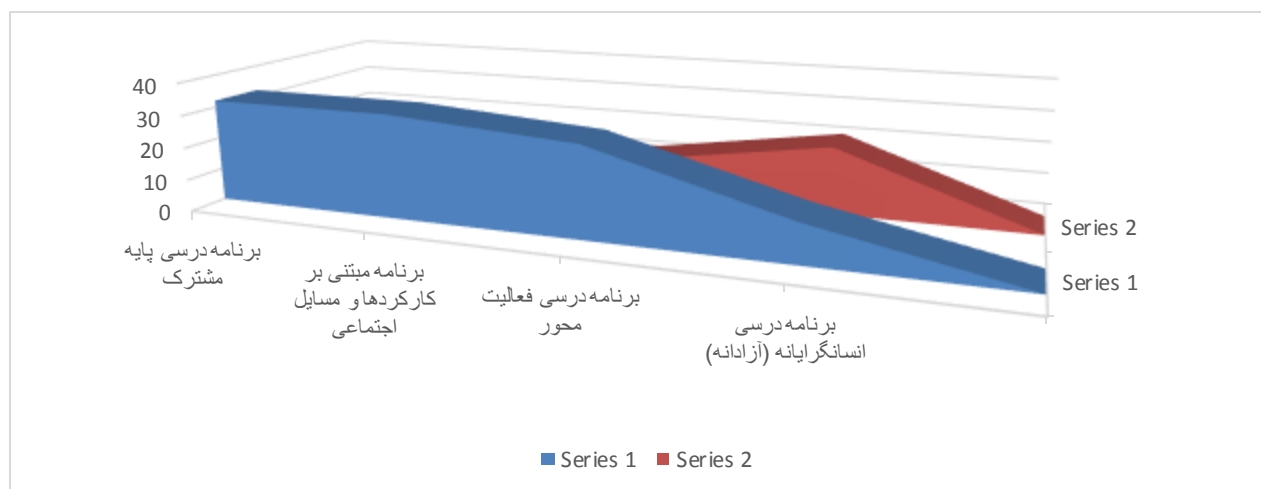
برنامه مبتنی بر کارکردها و مسایل اجتماعی مشابه با الگوی موضوعات وسیع است؛ ولی در اینجا محوریت با مسایل و موقعیت های واقعی زندگی بزرگسالی است. مباحث عمده آن زندگی خانوادگی موفق، تجارب کاری، اوقات فراغت، مهارتهای زندگی و ... است. انتقادی که بر آن وارد می شود، مشکلات اجرایی - فقدان ساختار و چارچوب مشخص - عدم توجه به ساختار دانش و علم است (همان، ص ۱۹۵). یکی از شاخص های جامعه اطلاعاتی بکارگیری فناوری اطلاعاتی برای کاربرد فناوری اطلاعاتی در مدارس است (سینگ جیل، ۱۳۸۲).

۱۲۸-۸. برنامه درسی فعالیت محور

توجه عمده به علایق و نیازهای دانش آموزان با انعطاف پذیری بیشتر نسبت به دو الگوی قبلی (پایه مشترک و اجتماعی بدون برنامه ریزی دقیق قبلی، رویدنی و برآمدنی و شباهت زیاد با زندگی واقعی - یادگیری با انجام دادن - حل مسأله است. انتقادی که بر آن وارد می شود، انعطاف پذیری بیش از حد به بهای نادیده گرفتن هدف و محتوا، نیاز به امکانات فراوان مالی و اجرایی، انعطاف پذیری و ... می باشد.

۱۸-۹. برنامه درسی انسانگرایانه (آزادانه)

در برنامه درسی انسانگرایانه بیشتر فلسفه آموزش و پرورش مطرح است، تا الگوی سازماندهی؛ واکنش در مقابل تأکید بیش از حد بر یادگیری شناختی و ذهنی است؛ و حمایت از رشد مفهوم خود، رشد فردی، ابراز عقاید و احساسات می شود. نقش معلم در این برنامه تسهیل جریان یادگیری، تشویق اکتشاف عقاید به صورت آزادانه، طرح سؤالات کلیدی، ایجاد احساس مثبت نسبت به تجارب یادگیری، استقلال، خودکارآمدی، خود پنداره مثبت و ...، احترام، همکاری متقابل، همکاری و دوستی بر کلاس حاکم است. انتقادی که بر آن وارد است، روش آموزش نامناسب، نادیده گرفتن اهداف شناختی و عقلانی می باشد (همان، ص ۱۹۵).

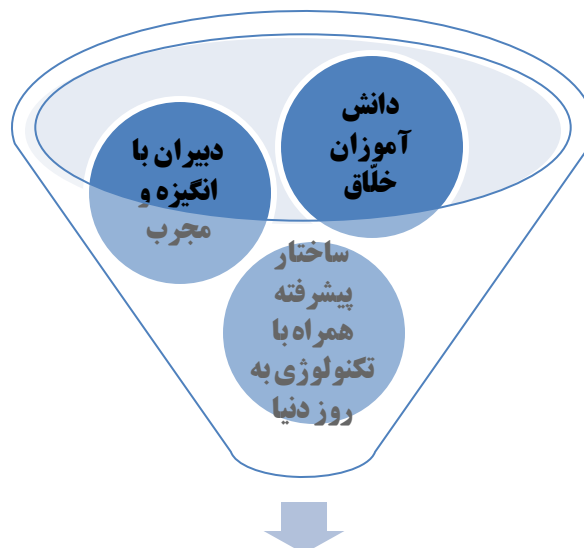
نمودار شماره ۱۳: الگوهای برنامه درسی دانش آموز محور بر اساس سیستم آموزشی - تربیتی مدارس دخترانه

کشور

۱۹. پیشنهاد مدرسه‌ی دخترانه‌ی الگوی پویا و خلاق در سطح کشور

برنامه درسی یکی از عناصر مهم نظام آموزشی است که هسته‌ی مرکزی تمام فعالیت‌های آموزشی را تشکیل می‌دهد و مجموعه تصمیماتی است که برای بهبود نظام آموزشی گرفته می‌شود. تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌های آموزشی، یکی از مباحث کلیدی در بحث راهبردهای اصلاحات آموزشی مناسب در ارتباط با بهبود مدرسه، رشد معلم و فراگیری دانش آموزان در دهه گذشته بوده است. تمرکززدایی، پاسخی منطقی به وضعیت و چالش‌های امروز است، زیرا تمرکززدایی، مشارکت همه‌جانبه افراد را در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی درباره سرنوشت خود ایجاب می‌کند. یکی از دلایل دفاع از تمرکززدایی در آموزش و پرورش، بر این اصل استوار است که با واگذاری حق تصمیم‌گیری و مسئولیت پاسخ‌گویی به مدارس، کیفیت آموزشی افزایش می‌یابد زیرا در این صورت مدیران، معلمان و والدین سهم بیشتری در انتخاب محتوا و ارتقای کیفیت آموزشی خواهند داشت. عدم تمرکز در نظام آموزشی، مستلزم تفویض اختیارات بیشتر از مرکز به ادارات محلی، خود راهبری مدارس، برنامه‌ریزی براساس نیازهای محلی و منطقه‌ای، مشارکت مدیران، معلمان، اولیای دانش‌آموزان و حتی خود دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌های مربوطه به مدرسه است که تمام این موارد تحت عنوان عمومی «مدیریت مدرسه محور» قرار گرفته‌اند. برنامه‌ریزی درسی مدرسه محور یکی از راهکارهای حرکت به سوی تمرکززدایی، اقتضا می‌کند که تصمیمات مربوط به برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی، به جای اینکه بیرون از مدرسه گرفته و به مدرسه تحمیل شوند، در مدرسه و جامعه پیرامون آن اتخاذ شوند. از این رو این گونه تصمیم‌گیری و به اجرا گذاردن آن، داشتن اقتدار و اختیار متناسب در مورد برنامه‌های درسی را می‌طلبد. مدرسه‌ای که برنامه‌ریزی درسی را در خود جای داده است یک مکان جذاب برای معلمان فراهم می‌کند تا فعالیت کنند. چون فضای چنین مدرسه‌ای حمایت‌کننده و برانگیزاننده است، ارتباط بین افراد در این مدارس آسان بوده، منزلت معلمان بالاست، زیرا شرایط رشد و ارتقای حرفه‌ای آن‌ها را تسهیل می‌کند. دانش‌آموز احساس می‌کند که یادگیری با نیازهایش ارتباط بیشتری دارد، چون دیدگاه‌های او در برنامه‌ریزی مدرسه مدنظر است. برنامه‌ریزی درسی انعطاف‌پذیر است. به راحتی می‌تواند موضوعات جدید را ارائه و یا تکمیل کند، از مشارکت والدین در تدوین برنامه درسی استقبال می‌شود. آن‌ها ترغیب به مشخص ساختن دیدگاه‌ها و اولویت‌های آموزشی خود می‌شوند. در حقیقت تحقق یافتن برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر مدرسه مستلزم اصلاحات عدیده‌ای در ارکان گوناگون نظام آموزشی است که از مهم‌ترین آن‌ها توجه به شرایط فرهنگی-اجتماعی، بازنگری درباره‌ی نقش دست‌اندرکاران آموزش و پرورش به ویژه مدیران و معلمان و تواناسازی آن‌ها برای تصدیق مسئولیت‌ها و وظایف جدید است. طراحی برنامه مدرسه محور، از عواملی مانند، هدف‌های ملی تعلیم و تربیت، یادگیرنده، منابع در دسترس، فرهنگ مردم اطراف مدرسه، محیط مدرسه، راهبردها و نظام ارزشیابی و درجهان اختیارات تصمیم‌گیری مدارس درباره‌ی برنامه درسی متأثر می‌شود. تغییر در برنامه‌ها و انعطاف‌پذیری آنها از دلایل حرکت به سوی تمرکززدایی است. به عبارتی نزدیک‌تر شدن مدرسه و جامعه به یکدیگر، آموزش موادی مفید برای زندگی افراد و در عین حال متناسب با فرهنگ جامعه و توجه به خرده فرهنگ‌ها از مصادیق این تغییر است. در این نوع برنامه‌ریزی درسی دست‌اندرکاران امر برنامه‌ریزی مدام قادرند برنامه‌های درسی را مورد تجزیه و تحلیل و ارزشیابی قرار داده و

ضعف های احتمالی را شناسایی کرده و درصدد رفع آنها برآیند. در این راستا ممکن است عده ای طرفدار برنامه های قبلی بوده و در مقابل تغییرات از خود مقاومت نشان دهند. هنگامی که این تغییرات در سطح مدرسه باشد، به راحتی می توان آنها را اعمال نمود و با عواقب آن مدارا کرد؛ در صورتی که اگر این تغییرات در سطح یک شهر یا کشور باشد ممکن است واکنش های زیادی به دنبال داشته باشد. واگذاری اختیارات گاهی موجب تفویض برنامه های تدوین شده می شود. چون تمرکز زدایی مطلق نه تنها به حل مشکل کمکی نمی کند بلکه مخرب و متأثر از رسوبات تمرکزگرایانه در تعلیم و تربیت است. ولی کاهش تمرکزگرایی و تفویض اختیار برنامه ریزی در سبب مدارس، سبب می گردد فاصله میان نیازهای یادگیری فراگیران و برنامه های تدوین شده کمتر و کمتر گردد (پیری، بهروزی تبار، ۱۳۹۴، ص ۲-۴). مشاهدات کمی و کیفی مدرسه تربیت، حاکی از این است که مدرسه ی تربیت با وجود سابقه زیادی که داشته است، در سال های متمادی به عنوان یکی از مدارس موفق بوده که به مرور زمان با فرسایش ساختمان آموزشی، کمبود سیستم های به روز و تکنولوژی، جداسازی و تلفیق دانش آموزان عالی در مدارس خاص و غیرانتفاعی، عدم تعیین هزینه ی خاص به مدرسه و ... باعث بروز مسائل نابه هنجار فردی، خانوادگی و اجتماعی در دانش آموزان و کمی انگیزه در معلمان مدرسه شده است؛ مسئله ای که مدارس دولتی کم و بیش در سطح ملی با آن مواجه هستند و این مسئله باید مورد توجه مسئولین آموزش و پرورش قرار بگیرد، زیرا دانش آموزانی که نوعاً در خانواده هایی در سطح پایین تر فرهنگی، اقتصادی، علمی و... قرار دارند، باید بیشتر مورد توجه سیستم آموزشی واقع شوند؛ زیرا این دانش آموزان نسل های آتی مملکت هستند که بعدها بروز و ظهور جدی در اجتماع خواهند داشت که در صورت پایین بودن آموزش علمی در مدرسه، نمود خوبی در خانواده و اجتماع در آینده نخواهند داشت و به تبع آمدن موجبات نابه هنجاری هایی در خانواده مانند طلاق، اختلاف، دعوا، عدم سازش و... و در اجتماع مانند هنجارشکنی در ابعاد مختلف می شوند. مدرسه ای پویا با وجود کمبود امکانات و کادری فعال به عنوان یکی از مدارس با کارایی نسبتاً خوبی در میان مدارس سطح شهرستان است، که البته انتظار می رود با توجه به وجود توانایی ها و استعدادهای عالی دانش آموزان، سطح کیفی مدرسه با قرار دادن امکانات مختلف توسط مسئولین ارتقا یابد. در نمودار آماری شماره ۱۴ ارکان مهم مدرسه نمایش داده شده است.

**مدرسه پویا و فعال با سیستم خلاق به روز دنیا
جهت ارتقای سطح کیفی مدارس**

نمودار شماره ۱۴: ساختار مدرسه پویا و خلاق

۲۰. بحث و نتیجه گیری کلی

در پژوهش حاضر تقریباً تمامی مشاهدات عینی مدرسه دخترانه تربیت به تصویر کشیده شد. در اولین قسمت که بخش بررسی نوع عملکرد جسمی و روحی دانش آموزان در موقعیت های متفاوت آموزشی براساس حضور فیزیکی در مدرسه بود از شور و شوق و احساس خود برای رفتن به مدرسه، پس از آن ورود به مدرسه، وصف حالات بچه ها، خاطره ی سر کلاس نشستن و مشاهده ی تدریس و... را بیان کردم. در قسمت دوم به بررسی موقعیت فیزیکی مدرسه و تأثیر مستقیم آن بر نوع بازدهی کمی و کیفی دانش آموزان مدرسه پرداخته شد و در آن تمام ساختمان اداری (شامل کلاس های درس، اتاق مدیر، اتاق دبیران، آبدارخانه، اتاق تکثیر و...) ساختمان نمازخانه، بوفه، فضای سبز، سرویس بهداشتی، حیاط مدرسه، پارکینگ و... را مورد بررسی قرار داده شد و با بیان نسبتاً دقیق جزئیات آنها تصویری از آنها به نمایش در آورده شد. در بخش سوم به گزارش ساختار سازمانی مدرسه پرداخته شد که در آن به شرح وظایف مدیر، معاونین، دبیران، سرایدار، و سایر کادر مدرسه پرداختیم و سؤالاتی در خصوص وظایف و مسئولیت آنها پرسیدیم. هم چنین مصاحبه ای با مدیر داشتیم، و در آن سؤالات خود را پرسیدیم و به نوعی برایم رفع ابهام شد. در قسمت چهارم به گزارش موقعیت عاطفی روانی مدرسه را بیان کردیم. در این گزارش روابطی که در فضای مدرسه بین کادر با هم و با دانش آموزان بود (از جمله روابط معلمان با هم، رابطه ی مدیر با معاونان، رابطه ی معلمان با دانش آموزان و...) را بررسی کردیم. و در پایان نتیجه ی مشاهدات خود را به این صورت عرضه داشتیم که رابطه ی پرسنل و دانش آموزان در این مدرسه بسیار خوب است و کادر مدرسه با یکدیگر رابطه ای رسمی و همراه با صمیمیت داشتند. در قسمت پنجم گزارش آموزشی را ارائه دادیم که در آن نحوه ی تدریس دبیران، روش های تدریس آنها، نحوه ی ایجاد نظم کلاسی، چگونگی مدیریت کلاس توسط دبیر و... پرداختیم و پس از گزارش به تبیین و بیان مسئله ای همچون چهار دبیری که به آنها پرداختیم و نظر خود را به عنوان کسی که به عنوان شاهد در کلاس بوده و

مشکلات را دیده عرضه کردیم. در قسمت ششم نیز به بررسی یکی از راههای داشتن مدرسه ای پویا و خلاق یعنی توجه به فرصت های یادگیری در آموزش پرداخته شد، که برای بررسی آن لازم بود که اصول حاکم بر انتخاب تجارب و فعالیت های یادگیری، ویژگی های فعالیت های یادگیری، دیدگاه های رابطه بین برنامه درسی و تدریس، تعیین روش های یاددهی-یادگیری، اهمیت و ضرورت روش های فعال تدریس و معیارهای انتخاب روش های تدریس تبیین گردد.

۲۱. منابع

- مشاهدات و تحلیل فرشته مرزبان و حمید رضائی به عنوان پژوهشگران میدانی (کمی و کیفی).
- پرسشنامه از مسئولان و دانش آموزان مدرسه ی تربیت.
- امیر شقاقی، شاهین، (۱۳۹۴)، اصول توسعه تعالی، از شاخص های بنیادین حوزه مادی، معنوی و فرهنگی تا چشم انداز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، چهارمین کنفرانس الایرانی اسلامی پیشرفت، تهران.
- برزگر، راضیه، علی آبادی، خدیجه و محمدرضا فیلی، مقایسه اثربخشی طراحی آموزشی مبتنی بر الگوی گانیه و دیک و کاری بر یادگیری، یاد داری و انگیزش پیشرفت تحصیلی، اندیشه های نوین تربیتی، شماره ۱، ۱۳۹۳.
- پیری، موسی، بهروزی تبار، خدیجه، امکان سنجی برنامه ریزی درسی مدرسه محور در نظام برنامه ریزی درسی از دیدگاه خبرگان آموزشی، مجله پژوهش های برنامه ی درسی، شماره ۲، ۱۳۹۴.
- جعفری، ابراهیم و نوروزی، رضاعلی، (۱۳۸۳)، تحلیلی بر چشم انداز تفکر در برنامه ریزی آموزشی، فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی، شماره اول، اصفهان.
- چرابین، مسلم و دیهیم، جواد، نقش برنامه ریزی آموزشی در تحقق برنامه های توسعه ملی با تأکید بر نظام آموزشی، فصلنامه ایده های نو در علوم و فناوری.
- دارابی، سلمان و نیستانی، محمدرضا و میرزایی فر، داود، (۱۳۹۲)، بررسی مقایسه ای میزان کاربست مؤلفه های برنامه ریزی استراتژیک در (توسعه پایدار) آموزش و پرورش شهرهای اصفهان و کرمانشاه، دو فصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی، سال دوم، شماره چهارم.
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰ش)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی، مجله مدیریت اندیشه راهبردی، شماره ۲.
- علامه، حسین، (۱۳۸۹)، برنامه ریزی استراتژیک شرکت مدیریت تولید برق اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور.
- فتحی واجارگاه، کورش، اصول و مفاهیم برنامه ریزی، انتشارات دانشگاهی بال، تهران، ۱۳۸۸.
- فرانکفورد، چاوا، نجمیاس، دیوید (۱۳۸۲ش)، روش های پژوهش در علوم اجتماعی، ترجمه ی فاضل لاریجانی و رضا فاضلی، تهران: سروش.

- فردانش، هاشم، راهبردها و فنون طراحی آموزشی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۷۴.
- فلیک، اووه (۱۳۹۰ش)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه: هادی جلیلی، تهران: نشر نی.
- فیوضات، یحیی، (۱۳۸۸)، مبانی برنامه ریزی آموزشی، نشر ویرایش، تهران.
- کریندروف، کلوس (۱۳۷۸ش)، مبانی روش‌شناسی تحلیل محتوا، ترجمه هوشنگ نائینی، تهران: روش.
- گودرزی، محمدعلی، مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی، انتشارات الکترونیکی مادسیج، ۱۳۹۲.
- محسن پور، بهرام، مبانی برنامه ریزی آموزشی، دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی سمت، تهران، ۱۳۸۲.
- محمدیفر، غلامرضا (۱۳۸۷ش)، نگاهی به کاربردهای روش تحلیل محتوا، نشریه پیام پژوهش، شماره ۸۸.
- محمودی، وحید و ماجد، وحید، (۱۳۹۱)، برنامه ریزی توسعه پایدار شهری با رویکرد برنامه ریزی هسته ای پیشنهادی برای برنامه ریزی توسعه پایدار شهری تهران، فصلنامه راهبرد، سال ۲۱، شماره ۴۶.
- ملکی، حسن، برنامه ریزی درسی، انتشارات پیام اندیشه، ۱۳۸۳.
- مهرداد، ندا، حق دوست اسکویی، فاطمه، نعیمه‌السادات سیدفاطمی، محبوبه رضایی، حسین ابراهیمی، کتاب - تحلیل محتوای کیفی = Qualitative content analysis، بشری، ۱۳۹۸.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology", Qualitative Research in psychology, Vol. 3, No. 2, 77-101.
- پایگاه مرکز فرهنگ و معارف قرآن www.maarefquran.com
- سامانه نشریات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی www.tarikh.nashriyat.ir
- سایت نورمگز، پایگاه مجلات تخصصی نور www.noormags.com
- کتابخانه تخصصی علوم قرآن و حدیث آستان قدس www.quran.aqlibrary.ir
- نرم افزار جامع الأحادیث ۳/۵، قم، تولید شرکت نرم افزار نور.
- نرم افزار جامع تفاسیر نور ۲، قم، تولید شرکت نرم افزار نور.
- نرم افزار ریحانه، مرکز تحقیقات علوم اسلامی حوزه اصفهان.
- نرم افزار قاموس النور ۲، قم، تولید شرکت نرم افزار نور.
- نرم افزار مشکاه الأنوار، قم، تولید شرکت نرم افزار نور.
- وب سایت پژوهش‌های قرآنی www.quran-p.com

